

Poradnik antykorupcyjny dla przedsiębiorców

Przedsiębiorca w środowisku zagrożeń korupcyjnych

Warszawa, maj 2011

ISBN 978-83-932954-1-8

Wydawca: Centralne Biuro Antykorupcyjne

Nakład: 3000 egz.

Druk i oprawa:

Wydział Wydawnictw i Poligrafii Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie

ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 111, 12-100 Szczytno

tel. 089 621 51 02, faks 089 621 54 48

e-mail: wwip@wspol.edu.pl

Spis treści

1. Korupcja — diagnoza	5
1.1. Gospodarcze i społeczne konsekwencje korupcji.....	6
1.2. Korupcja w świetle badań i statystyk.....	7
2. Wyjaśnienie podstawowych pojęć użytych w opracowaniu	11
2.1. Pojęcie korupcji w ujęciu ogólnym i prawnym.....	12
2.2. Funkcjonariusz publiczny a osoba pełniąca funkcję publiczną, zagraniczny funkcjonariusz publiczny	13
2.3. Korzyść majątkowa a korzyść osobista	14
3. Formy korupcji w ujęciu prawnym	17
3.1. Regulacje prawne dotyczące przestępstw korupcyjnych.....	18
3.1.1. Sprzedajność a przekupstwo — art. 228 k.k., art. 229 k.k.....	18
3.1.2. Płatna protekcja a handel wpływami — art. 230 k.k., art. 230a k.k.....	21
3.1.3. Nadużycie zaufania/niegospodarność — art. 296 k.k.	22
3.1.4. Korupcja gospodarcza — art. 296a k.k.	24
3.1.5. Korupcja sportowa — art. 46–49 ustawy o sporcie.....	25
3.1.6. Pranie pieniędzy — art. 299 k.k.	27
3.1.7. Działanie na szkodę wierzycieli — art. 302 k.k.	28
3.1.8. Udaremnianie lub utrudnianie przetargów publicznych — art. 305 k.k.	28
3.2. Inne przepisy	29
3.3. Niekaralne formy korupcji	30
3.3.1. Nepotyzm a kumoterstwo.....	30
3.3.2. Konflikt interesów.....	31
3.4. Uregulowania międzynarodowe.....	32
4. Konsekwencje prawne korupcji.....	35
4.1. Odpowiedzialność karna	36
4.1.1. Okoliczności wyłączające odpowiedzialność karną (klauzule bezkarności).....	38

4.1.2. Okoliczności łagodzące	40
4.1.3. Wypadki mniejszej wagi (typy uprzywilejowane).....	41
4.1.4. Okoliczności zaostrzające (typy kwalifikowane).....	42
4.2. Odpowiedzialność cywilna	43
4.3. Odpowiedzialność dyscyplinarna	44
5. Polityka antykorupcyjna w przedsiębiorstwie	47
5.1. Etyka w przedsiębiorstwie	48
5.2. Rozwijanie programów antykorupcyjnych	50
5.2.1. Istota programu antykorupcyjnego	50
5.2.2. Tworzenie i zarządzanie programami antykorupcyjnymi.....	51
5.2.3. Polityka antykorupcyjna	55
6. Przykłady zachowań korupcyjnych.....	57
7. Sposoby zachowań w sytuacji korupcyjnej.....	63
7.1. Algorytm postępowania przedsiębiorcy, wobec którego podjęto próbę skorumpowania, sytuacja w relacji przedsiębiorca — urzędnik.....	65
7.2. Algorytm postępowania przedsiębiorcy, wobec którego podjęto próbę skorumpowania, sytuacja w relacji przedsiębiorca — przedsiębiorca	66
7.3. Algorytm postępowania pracownika poddawane go presji korupcyjnej lub posiadającego informacje na temat korupcyjnego zachowania innego pracownika (sytuacja wewnątrz przedsiębiorstwa):	68
7.4. Profilaktyka antykorupcyjna — sposoby ograniczenia korupcji.....	68
7.5. Symptomy ryzyka wystąpienia korupcji.....	71
8. Prawne i instytucjonalne możliwości ścigania korupcji.....	73
8.1. Możliwości prawne	74
8.2. Możliwości instytucjonalne.....	75
9. Użyteczne linki	77

1. Korupcija — diagnoza

1.1. Gospodarcze i społeczne konsekwencje korupcji

Zjawisko korupcji znane już było w okresie kształtowania się pierwszych struktur władzy. Potwierdzeniem jest dokument pochodzący z Asyrii sprzed blisko czterech tysięcy lat, kolejnym, traktat o korupcji „Arthashastra” sprzed dwóch tysięcy lat. Obydwa ilustrują sposoby prowadzenia zestawień finansowych wydatków związanych z łapownictwem, stanowiąc po upływie tysiącleci dowód na istnienie korupcji.

Pomimo upływu wieków, problem korupcji nie stracił na znaczeniu. Niektóre jej formy zniknęły. Pojawiły się nowe, jak korzystna lokata w firmie krewnego w zamian za rezygnację z przetargu publicznego, wymuszanie zlecenia dodatkowych analiz lub ekspertyz. Często osoba wymuszająca zapłatę nie jest bezpośrednim beneficjentem łapówki. Zdarza się, że łapówki są przekazywane za pośrednictwem spółek przykrywek i spółek zagranicznych. Korupcyjne praktyki przybierają coraz bardziej udoskonalone formy, stają się coraz bardziej wyrafinowane¹.

Korupcja może występować wewnątrz sektora publicznego, prywatnego oraz pomiędzy tymi sektorami. Relacje korupcyjne mogą zachodzić pomiędzy przedstawicielami podmiotów działających w tych sektorach lub grupami przedstawicieli. Mogą oni działać w interesie określonych podmiotów, w interesie własnym lub mogą łączyć te dwa interesy².

Wewnątrz sektora publicznego korupcja występuje w tych sferach, gdzie podejmowane są decyzje gospodarcze i administracyjne. Mnożenie koncesji, pozwoleń, licencji, a także instytucji uprawnionych do sprawowania różnego rodzaju nieuzasadnionych merytorycznie kontroli nad gospodarką, stwarza doskonałe możliwości ściągania haraczu z przedsiębiorstw³.

Oprócz korupcji na styku administracji z sektorem prywatnym i działań podejmowanych przez władze publiczne, zjawisko to rozprzestrzeniło się także w sferze biznesowej, w stosunkach między przedsiębiorcami. W celu uzyskania lepszej pozycji konkurencyjnej, nierzetelni przedsiębiorcy popeł-

¹ Por. Z. Bielecki, Fenomen korupcji — diagnoza, „Przegląd Policyjny”, 2002, nr 2(66), s. 39.

² Założenia Strategii Przeciwdziałania Korupcji w Polsce, maj 2001 r., s. 5.

³ A.Z. Kamiński, J. Stefanowicz, Polski biznes wobec korupcji, Instytut Badań nad Demokracją i Przedsiębiorstwem Prywatnym, Warszawa 2010, s. 43.

nią nadużycia polegające np. na podkupywaniu klientów i kontrahentów, „kupowaniu” pracowników w celu wykorzystania stosowanej w firmach technologii. W naszym kraju nadal pokutuje przekonanie, że wręczenie korzyści majątkowej jest akceptowanym sposobem na utrzymanie przewagi konkurencyjnej na rynku. Jest to przekonanie całkowicie błędne. Przedsiębiorcy, którzy podejmują się prowadzenia działalności w nieuczciwy sposób mogą spodziewać się:

- 1) odpowiedzialności karno cywilnej oraz utraty reputacji;
- 2) groźby ujawnienia nielegalnych działań, w przypadku korzystania z „pomocy” środowisk przestępczych, co z kolei wpływa na obniżenie bezpieczeństwa pracowników i mienia firmy⁴.

Przeprowadzono wiele badań akademickich i empirycznych, ujawniających rozmiary i skutki defraudacji i korupcji wewnątrz samego przedsiębiorstwa. Sprawcami są najczęściej ludzie inteligentni — nieustannie szukający luk w prawie, które ewentualnie przy kierunkowej ich interpretacji mogą stwarzać takie możliwości — posiadający wiedzę jak przemieszczać środki finansowe, aby ryzyko, że zostaną złapani było jak najmniejsze. Nie bez znaczenia jest też fakt, że stale wzrasta wiedza techniczna przestępców a wraz z nią możliwości pokonywania mechanizmów nadzoru i wykradania pieniędzy oraz innych zasobów. Praktyka pokazuje, że najczęstszych nadużyć dokonuje się w sferach: nieuzasadnionych zakupów, sprzeniewierzenia majątku firmy, manipulowania procesem przetargowym, ukrytych prowizji. Brak nadzoru ze strony kierownictwa może doprowadzić do sytuacji, w której działający zgodnie z prawem pracownik, wyprowadzi ogromne sumy pieniędzy z przedsiębiorstwa⁵.

1.2. Korupcja w świetle badań i statystyk

Diagnostując zjawisko korupcji w Polsce, należy oprzeć się na badaniach przeprowadzanych przez Transparency International. Według systematycz-

⁴ Business against corruption, International Business Leaders Forum and Transparency International, 2005, s. 4 <http://www.unglobalcompact.org/docs/issues_doc/7.7/BACtextcoversmallFINAL.pdf> (dostęp: korzystano 8.04.2011).

⁵ <<http://www.egospodarka.pl/24828,Defraudacja-i-korupcja-w-firmach-narzedzia-i-metody,1,20,2.html>> (dostęp: korzystano 8.04.2011).

nych ocen nasilenia korupcji mierzonych w WOK⁶ w różnych krajach świata, Polska za rok 2010 uzyskała ocenę 5.3, co umiejscowiło nasz kraj na 41 miejscu spośród 178 sklasyfikowanych (w roku 2009 — ocena 5.0, miejsce 49 spośród 180 sklasyfikowanych)⁷.

Od roku 2000 widoczna jest tendencja wzrostowa liczby stwierdzonych przestępstw korupcyjnych, przy czym największą ich liczbę odnotowano w roku 2007–9631⁸. Takie tendencje potwierdzają statystyki Centralnego Biura Antykorupcyjnego oraz Policji. W roku 2009 wszczęto 5884 postępowania przygotowawcze w sprawach o przestępstwa korupcyjne. Oznacza to utrzymanie poziomu z roku poprzedniego. W omawianym okresie stwierdzono 8305 przestępstw korupcyjnych, co oznacza wzrost w stosunku do roku 2008 o 7,8%.

Badania CBOS również pokazują, że od lat dominuje wśród Polaków przekonanie, że korupcja w naszym kraju jest dużym problemem — obecnie uważa tak 87% badanych (w 2009 r. — 89%), w tym 44% twierdzi, że bardzo dużym (w 2009 r. — 40%)⁹.

Jak wskazano wcześniej, defraudacja i korupcja stały się znaczącym ryzykiem każdej organizacji. Stwierdzono, że organizacja traci przeciętnie ok. 5% łącznych przychodów z powodu oszustw i nadużyć popełnianych przez jej pracowników¹⁰, a ich szacowane koszty na świecie sięgają rocznie 1 biliona dolarów¹¹. Prawie połowa firm na świecie w ciągu ostatnich dwóch lat padła ofiarą przestępstwa gospodarczego, a średni poziom bezpośred-

⁶ Ang. CPI — *corruption perception index*, pol. WOK — wskaźnik obserwowalnej korupcji. Podawany przez Transparency International wskaźnik jest wynikiem badania opinii publicznej, opartej na sondażach przeprowadzonych przez 10 niezależnych instytucji. Biorą one pod uwagę, w jakim stopniu urzędnicy publiczni nadużywają swojej władzy w celu osiągnięcia osobistych korzyści. Wskaźnik ten mierzy się w skali od 1 do 10. Im wyższy wskaźnik, tym mniejsza korupcja i wyższa pozycja na liście.

⁷ <http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2010/results> (dostęp: korzystano 8.04.2011).

⁸ Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2009 r., MSWiA, Warszawa 2010, s. 139.

⁹ <www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2010/K_063_10.PDF>, Komunikat Badań CBOS, BS/63/2010 Opinia publiczna o korupcji i lobbingu w Polsce, Warszawa, maj 2010.

¹⁰ Profil odporności organizacji na defraudację i korupcję, 2005–2006 Det Norske Veritas AS, s. 2.

¹¹ Six Questions on the Cost of Corruption (dane Banku Światowego), <<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/NEWS/0,,contentMDK:20190295~menuPK:34457~pagePK:34370~piPK:34424~theSitePK:4607,00.html>> (dostęp: korzystano 12.5.2011).

niej straty finansowej wzrósł o prawie 40%¹². Z raportu przedstawionego w maju 2008 r. przez Ernst&Young¹³ wynika, że poziom korupcji w polskich przedsiębiorstwach jest ponad dwa razy wyższy niż w krajach Europy Zachodniej. Jednocześnie polscy przedsiębiorcy uznają korupcję za mniejszy problem, niż tamtejsze firmy. Z badań Euler Hermes przeprowadzonych przy współpracy z Uniwersytetem Szczecińskim wynika, że w 2009 r. blisko 90% polskich przedsiębiorstw padło ofiarą nieuczciwych pracowników. Liczba nadużyć może być większa, jeśli weźmiemy pod uwagę fakt, iż aż jedna czwarta z nich została wykryta przez przypadek, a 21% to efekt anonimowych informacji od pracowników. Jedynie 8% wykrytych przypadków to efekt profesjonalnego zarządzania ryzykiem oraz audytu wewnętrznego i zewnętrznego. Jednocześnie tylko 4% firm umożliwia pracownikom przekazanie anonimowej informacji na temat nadużyć dokonywanych przez współpracowników¹⁴.

Gdy kierownictwo przedsiębiorstwa uświadomi sobie, że można położyć kres stratom olbrzymich pieniędzy, możliwe staje się zastosowanie wielu środków zapobiegania nadużyciom. Wprowadzanie mechanizmów kontroli znacząco wpływa na ich zmniejszenie. Firmy monitorujące ryzyko defraudacji rzadziej ponoszą koszty związane z korupcją. Konieczne jest także jasne określenie tego, co jest dozwolone, a co zabronione. Służyć temu może opracowanie kodeksu etycznego. Coraz większa część biznesu deklaruje uczciwość, rzetelność i dążenie do zachowania zasady *fair play* w każdej dziedzinie działalności. Korzyścią z takiego postępowania jest tworzenie pozytywnego wizerunku firmy¹⁵. Narzędziami, które mają uchronić firmy od korupcji, są także audyty wewnętrzne i kontrole zewnętrzne. Niestety, w wielu firmach często obserwuje się tzw. „zamiatanie pod dywan” infor-

¹² Wg badania Uniwersytetu Marcina Lutra w Halle-Wittenberdze (Niemcy) obejmują dane z 5400 firm z całego świata, <http://www.pwc.com/pl/pol/ins-sol/publ/2007/crime_survey_2007.html> (dostęp: korzystano 8.04.2011).

¹³ <www.bankier.pl> (dostęp: korzystano 8.04.2011).

¹⁴ Przedsiębiorcy zaczynają walkę ze sprzeniewierzeniami, <www.wloclawek.info.pl> (dostęp: korzystano 8.04.2011).

¹⁵ Jak wynika z raportu Deloitte, „Nadużycia — niewidzialny wróg przedsiębiorstw 2008 w firmach”, w przedsiębiorstwach, których pracownicy dopuścili się nadużyć, w celu wyciążenia konsekwencji, najwięcej respondentów stosowało zwolnienie dyscyplinarne z art. 52 k.p., a 33% respondentów wybrało drogę postępowania karnego, 19% — postępowania cywilnego.

macji o nadużyciach. Firmy w obawie przed utratą dobrego wizerunku, kierując się racjonalnością i kosztami, decydują się na „pozbycie problemu”, to jest pracownika, bez powiadamiania o wykrytym przestępstwie organów ścigania¹⁶. Taki sposób załatwienia sprawy wiąże się z obawą przed odpowiedzialnością karną innych osób, których związek z procederem mógłby zostać ujawniony podczas czynności śledczych. Obawy takie są skutkiem nieznanomości dobrodziejstw wynikających z niektórych przepisów karnych, gwarantujących sprawcy przestępstwa korupcyjnego czy gospodarczego całkowitą bezkarność.

To wszystko powoduje, że korupcja jest niezwykle trudna w zwalczaniu. Przybiera wiele rozmaitych postaci. Praktyka pokazuje, że do podstawowych czynników sukcesu w walce z nią zalicza się kompleksowość działań.

Dlatego, celem niniejszej publikacji nie jest więc jedynie analiza zjawiska korupcji oraz omówienie zagadnień prawnych związanych z jej ściganiem. Intencją autorów jest także przekazanie najważniejszych i praktycznych informacji związanych z zapobieganiem korupcji. Zdajemy sobie sprawę z faktu, że dla niektórych z Państwa część z nich nie będzie nowością, niemniej jednak uważamy, że warto, aby wszyscy przedsiębiorcy i inni uczestnicy obrotu gospodarczego dysponowali podręcznym vademecum antykorupcyjnym.

¹⁶ Strategia Polskiego biznesu wobec korupcji, Instytut Badań nad Demokracją i Przedsiębiorstwem Prywatnym, Warszawa, wrzesień 2001, <http://www.kig.pl/assets/upload/Opracowania%20i%20analizy%20strategia_biznesu_korupcja.pdf> (dostęp: korzystano 8.04.2011).

2. Wyjaśnienie podstawowych pojęć użytych w opracowaniu

2.1. Pojęcie korupcji w ujęciu ogólnym i prawnym

Rozróżniamy korupcję w węższym znaczeniu, tj. na użytek prawa karnego materialnego oraz w znaczeniu społeczno-ekonomicznym. Podział taki stosuje się, ponieważ prawo karne wymaga precyzyjnego, jednoznacznego języka, zaś dla celów np. prewencyjnych wystarczające jest używanie szerszego pojęcia.

Korupcja w sensie społeczno-ekonomicznym (ogólnym) określana jest jako:

- zachowanie władz publicznych, polityków i urzędników służby cywilnej, w wyniku którego dochodzi do ich wzbogacenia się w sposób bezprawny i nieuzasadniony lub przyczynienia się do wzbogacenia osób sobie bliskich, poprzez niewłaściwe wykorzystanie powierzonej im władzy,
- czyn, który popełnia każdy, kto powodowany swoimi bezpośrednimi lub pośrednimi interesami narusza system reguł, za realizację których sam jest odpowiedzialny,
- sprzeniewierzenie się zasadzie oddzielenia życia prywatnego od życia zawodowego.

Korupcja w sensie ogólnym nie jest terminem języka prawnego, bowiem obejmuje również te zachowania, które nie są spenalizowane, a ich popełnienie co najwyżej narusza zasady etyki, moralności, kultury, np. nepotyzm czy kumoterstwo.

Powszechnie przyjmuje się, że muszą wystąpić dwie działające strony. Jednakże szersza wykładnia pojęcia korupcji dopuszcza jednego sprawcę nadużywającego stanowiska publicznego, np. wykorzystującego służbowy samochód do celów prywatnych. W takim rozumieniu korupcji mieści się także wpływanie na interes publiczny bez konieczności zajmowania stanowiska publicznego, np. wybór dostawcy, który swoją ofertę popiera odpowiednim prezentem¹⁷.

Zakres penalizacji zjawiska w praktyce zależy od definicji prawnej pojęcia korupcji. Jedną z nich przedstawioną została w art. 2 podpisanej przez Polskę Cywilnoprawnej konwencji o korupcji i oznacza: *żądanie, proponowanie, wręczanie lub przyjmowanie bezpośrednio lub pośrednio łapówki lub jakiegokolwiek innej nienależnej korzyści lub jej obietnicy, które*

¹⁷ Por. A. Lewicka-Strzałecka, Indywidualny i społeczny wymiar korupcji, <www.cebi.pl> (dostęp: korzystano 8.04.2011).

*wypacza prawidłowe wykonywanie jakiegokolwiek obowiązku lub zachowanie wymagane od osoby otrzymującej łapówkę, nienależną korzyść lub jej obietnicę*¹⁸.

Najnowsza definicja prawna korupcji znajduje się w ustawie o CBA w art. 1 ust. 3a¹⁹.

2.2. Funkcjonariusz publiczny a osoba pełniąca funkcję publiczną, zagraniczny funkcjonariusz publiczny

Dla bytu przestępstw sprzedajności i przekupstwa, osoba wręczająca korzyść musi mieć świadomość pełnienia przez drugą stronę funkcji publicznej. Musi ona udzielać korzyści ze względu na tę funkcję. Ustawodawca enumeratywnie wymienił osoby będące funkcjonariuszami publicznymi w artykule art. 115 § 13 k.k.²⁰ a w art. 115 § 19 k.k. zdefiniował osobę pełniącą funkcję publiczną. Na skutek orzecznictwa SN, ta druga kategoria została rozszerzona i obejmuje:

- dyrektora przedsiębiorstwa państwowego w zakresie zarządzania i reprezentowania przedsiębiorstwa na zewnątrz,
- prezesa Zarządu Spółdzielni Mieszkaniowej w zakresie czynności, które wiążą się z dysponowaniem środkami publicznymi,
- osobę dokonującą z upoważnienia przewoźnika kontroli dokumentów przewozu osób lub bagażu w środkach komunikacji publicznej należących do tego przewoźnika, utworzonego przez jednostkę samorządu terytorialnego ze środków publicznych, w ramach prowadzonej gospodarki komunalnej w formie spółki prawa handlowego,
- upoważnionego przedstawiciela przedsiębiorstwa energetycznego, dokonującego kontroli legalności poboru energii elektrycznej.

Ze względu na Konwencję o zwalczaniu przekupstwa zagranicznych funkcjonariuszy publicznych w międzynarodowych transakcjach handlowych (Konwencja OECD) należy także wspomnieć o zagranicznym funkcjonariuszu publicznym, którym jest osoba zajmująca stanowisko ustawodawcze, administracyjne lub sądowe obcym państwie, zarówno mianowana, jak i wybrana, jak również osoba wykonująca funkcję publicz-

¹⁸ Ratyfikowanej przez Polskę we wrześniu 2002 r., (DzU z 2004 r., nr 244, poz. 2443).

¹⁹ DzU z 2006 r., nr 104, poz. 708 ze zm.

²⁰ Nowelizacja k.k. z 20 maja 2010 r. (DzU nr 98, poz. 626).

ne na rzecz państwa obcego, włączając funkcjonariusza agencji publicznej lub przedsiębiorstwa publicznego i funkcjonariusza lub przedstawiciela publicznej organizacji międzynarodowej²¹.

2.3. Korzyść majątkowa a korzyść osobista

Korzyść majątkowa (art. 115 § 4 k.k.) — w sensie przedmiotu łapówki, to każde dobro zaspokajające określoną potrzebę, którego wartość da się wyrazić w pieniądzu. Może nią być przyrost majątku, także korzystne umowy np. pożyczka udzielona na preferencyjnych warunkach, darowizna, cesja wierzytelności, zwolnienie z długu, wygranie przetargu.

Według SN, korzyścią majątkową jest także każde przysporzenie majątku sobie lub innej osobie albo uniknięcie w nim strat, z wyjątkiem tych wypadków, gdy korzyść przysługuje sprawcy lub innej osobie zgodnie z istniejącym w chwili czynu stosunkiem prawnym²².

Korzyść osobista (art. 115 § 4 k.k.) — to świadczenie o charakterze niemajątkowym, polepszające sytuację osoby, która je uzyskuje (np. obietnica awansu, załatwienia pracy, odznaczenie orderem, wyuczenie zawodu, ograniczenie obowiązków zawodowych, albo przyjęcie na praktykę, wysłanie na zagraniczne stypendium, wykreowanie korzystnego wizerunku w mediach, przyspieszenie wykonania operacji, kontakty seksualne, itp.)²³.

O uznaniu jakiegoś dobra za korzyść majątkową lub osobistą powinno decydować to, jaką potrzebę zaspokaja ono w większym stopniu. Jeżeli zaspokaja przede wszystkim potrzebę materialną, to jest korzyścią majątkową, a jeżeli niematerialną, jest korzyścią osobistą.

Przyjęcie korzyści majątkowej lub osobistej oznacza zawładnięcie nią przez sprawcę. Może nastąpić bezpośrednio od udzielającego jej (np. pieniądze), albo być związane ze skomplikowanymi operacjami finansowymi, które tę korzyść mają zapewnić. Nie jest istotne, czy przyjęcie korzyści wpłynęło na zachowanie osoby pełniącej funkcję w jej działalności. Karane

²¹ Art. 1 pkt 4a Konwencji OECD o zwalczaniu przekupstwa zagranicznych funkcjonariuszy publicznych w międzynarodowych transakcjach handlowych, (DzU z 2001 r., nr 23, poz. 264), <<http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20010230264>> (dostęp: korzy-stano 8.04.2011).

²² Por. uchwała SN z 30 stycznia 1980 r., VII KZP 41/78, OSNKW 1980, nr 3, poz. 24.

²³ Por. wyr. SN z 10 lipca 1974 r., I KRN 9/74, OSNPG 1974, nr 11, poz. 130.

jest tu nie podjęcie określonych zachowań, lecz przyjęcie korzyści lub jej obietnicy.

Przyjęcie obietnicy korzyści majątkowej lub osobistej polega na zaakceptowaniu przez sprawcę przyrzeczenia udzielenia którejkolwiek z tych korzyści dla siebie lub osoby wskazanej. Nieważne jest więc, czy proceder ten realizowany jest osobiście, czy z pomocą pośredników. Przyjęcie obietnicy udzielenia korzyści należy rozumieć jako akceptację wyrażoną w dowolnej formie.

Udzielenie korzyści polega na dostarczeniu jej w jakikolwiek sposób osobie pełniącej funkcję publiczną w związku z pełnioną przez nią funkcją. Obietnica udzielenia korzyści sprowadza się do każdego zachowania, w wyniku którego osoba pełniąca funkcję publiczną może oczekiwać, że korzyść zostanie w przyszłości udzielona. Związek, o którym mowa, nie musi się odnosić do konkretnej czynności. Może sprowadzać się do dążenia do zapewnienia sobie przychylności osoby pełniącej funkcję²⁴.

Obietnica udzielenia korzyści może być wyrażona w dowolny sposób, jednak winna być wyraźna²⁵.

Mienie znacznej wartości — (art. 115 § 5 k.k.) jest to mienie, którego wartość w czasie popełnienia czynu zabronionego przekracza 200 tys. zł.

Mienie wielkiej wartości — (art. 115 § 6 k.k.) jest to mienie, którego wartość w czasie popełnienia czynu zabronionego przekracza 1 mln zł.

Szkoda majątkowa — suma rzeczywiście uszczerbku (*damnum emergens*) i utraconych korzyści (*lucrum cessans*)²⁶.

²⁴ Wyrok SN z 12 czerwca 1980 r., I KR 99/80, OSNKW 1980, nr 12, poz. 93.

²⁵ Wyrok SN z 5 listopada 1997 r., V KKN 105/97, OSP 1998.

²⁶ Uchwała SN z 21 czerwca 1995 r., I KZP 22/95, OSNKW 1995, nr 9–10, poz. 58.

3. Formy korupcji w ujęciu prawnym

3.1. Regulacje prawne dotyczące przestępstw korupcyjnych

Najważniejszym aktem prawnym, na podstawie którego zwalcza się przestępczość korupcyjną, jest kodeks karny²⁷. Przepisy dotyczące przestępstw korupcyjnych sformułowano w rozdziałach:

XXIX — „Przestępstwa przeciwko działalności instytucji państwowych oraz samorządu terytorialnego” (art. 228–231),

XXXI — „Przestępstwa przeciwko wyborom i referendum” (art. 250a),

XXXIV — „Przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów” (art. 271 § 3),

XXXVI — „Przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu” (art. art. 296, 296a, 299, 302, 305),

XXXVII — „Przestępstwa przeciwko obrotowi pieniędzmi i papierami wartościowymi” (art. 311).

3.1.1. Sprzedajność a przekupstwo — art. 228 k.k., art. 229 k.k.

Najczęściej spotykaną formą korupcji jest łapownictwo. Spotyka się dwie jego odmiany:

- 1) bierną, tzw. „sprzedajność urzędniczą” (dotyczącą biorących),
- 2) czynną, tzw. „przekupstwo” (dotyczącą wręczających).

Do łapownictwa biernego adekwatniejsze wydaje się określenie „sprzedajność”, gdyż łapownictwo bierne często bierne nie jest. Szczególnie wtedy, gdy osoba pełniąca funkcję publiczną żąda określonych korzyści. Nazwa „łapownictwo czynne” jest również myląca. Trudno mówić o aktywności i zaangażowaniu tej osoby, gdy inicjatywa przyjęcia korzyści pochodzi od osoby pełniącej funkcję publiczną.

- art. 228 k.k. (łapownictwo bierne)

Polega na umyślnym przyjęciu korzyści albo jej obietnicy w związku z pełnieniem funkcji publicznej. Korzyść przyjąć można przed i po dokonaniu czynności służbowej²⁸. Dokonanie czynu następuje w chwili przyjęcia korzyści²⁹. Sprawcą tego przestępstwa może być osoba pełniąca funkcję publiczną oraz zagraniczny funkcjonariusz publiczny. Ustawodawca przewidział sześć postaci łapownictwa biernego:

²⁷ Ustawa z 6 czerwca 1997 r. (DzU nr 88, poz. 553 ze zm.).

²⁸ Wyrok SN z 8 listopada 1974 r., Rw 522/74, OSNPG 1975, nr 2, poz. 20.

²⁹ Wyrok SN z 20 listopada 1980 r., II KR 354/80, OSNPG 1981, nr 6, poz. 61.

- § 1 — typ podstawowy — polega na przyjęciu korzyści albo jej obietnicy

Przykład: urzędnik organu koncesyjnego przyjmuje 40 tys. zł za „bezproblemowe” przyznanie przedsiębiorcy koncesji na magazynowanie paliw płynnych;

- § 2 — typ uprzywilejowany, wypadek mniejszej wagi³⁰

Przykład: urzędnik organu koncesyjnego po zakończonym procesie koncesyjnym przyjmuje od przedsiębiorcy, który uzyskał koncesję butelkę markowego alkoholu;

typy kwalifikowane³¹:

- § 3 — przyjęcie korzyści albo jej obietnicy w związku z naruszeniem przepisów prawa

Przykład: urzędnik organu koncesyjnego przyjmuje 40 tys. zł w zamian za przyznanie koncesji na magazynowanie paliw płynnych. Starający się o koncesję nie dysponuje możliwościami magazynowymi (warunek niezbędny do uzyskania koncesji);

- § 4 — uzależnienie wykonania czynności służbowej od otrzymania korzyści, bądź jej obietnicy, albo żądanie takiej korzyści³²

Przykład: urzędnik organu koncesyjnego oświadcza przedsiębiorcy ubiegającemu się o koncesję na magazynowanie paliw płynnych, iż koncesja taka zostanie wydana dopiero, gdy przedsiębiorca wręczy mu 40 tys. zł;

- § 5 — przyjęcie korzyści majątkowej znacznej wartości lub jej obietnicy

Przykład: urzędnik organu koncesyjnego przyjmuje 250 tys. zł w zamian za „przychylny” przebieg procesu koncesyjnego na magazynowanie paliw płynnych;

- § 6 — przyjęcie korzyści przez osoby pełniące funkcję publiczną w państwie obcym lub organizacji międzynarodowej

Przykład: przedstawiciel organizacji międzynarodowej zrzeszającej przedsiębiorców zajmujących się transportem uzależnił przygotowanie raportu korzystnego dla firmy jednego z przedsiębiorców, od otrzymania korzyści w wysokości 100 tys. EUR.

³⁰ Typy uprzywilejowane wymienionych przestępstw szczegółowo omówiono w rozdziale 4.1.3.

³¹ Typy kwalifikowane wymienionych przestępstw szczegółowo omówiono w rozdziale 4.1.4.

³² Postanowienie SN z 3 grudnia 2002 r., II KKN 208/01, OSNKW 2003, nr 3–4, poz. 37.

- art. 229 kk. (przekupstwo/łapownictwo czynne)

Polega na umyślnym udzieleniu korzyści albo jej obietnicy osobie pełniącej funkcję publiczną³³. Zachowanie przekupującego stanowi drugą stronę sprzedajności. Udzielenie korzyści polega na bezpośrednim lub pośrednim jej wręczeniu. Przeszłość popełnione w postaci złożenia obietnicy/udzielenia korzyści jest dokonane z chwilą jej złożenia³⁴. Sprawcą tego przestępstwa może być każdy. Ustawodawca przewidział pięć postaci łapownictwa czynnego:

- § 1 — podstawowy — udzielenie lub obietnica korzyści osobie pełniącej funkcję publiczną w związku z tą funkcją

Przykład: przedsiębiorca ubiegający się o przyznanie koncesji na magazynowanie paliw płynnych wręcza urzędnikowi prowadzącemu postępowanie koncesyjne 40 tys. zł za pomyślny przebieg procedury;

- § 2 — uprzywilejowany — korzyść lub jej obietnica zostały udzielone, gdy osoba pełniąca funkcję publiczną ich zażądała albo uzależniła od nich dokonanie czynności

Przykład: przedsiębiorca ubiegający się o przyznane koncesji na magazynowanie paliw płynnych po zakończonym procesie koncesyjnym wręcza urzędnikowi prowadzącemu postępowanie butelkę alkoholu;

typy kwalifikowane: odpowiadają typom kwalifikowanym sprzedajności:

- § 3 — udzielenie lub obietnica korzyści majątkowej w zamian za naruszenie przepisów

Przykład: przedsiębiorca ubiegający się o przyznanie koncesji na magazynowanie paliw płynnych, wiedząc że nie spełnia koniecznych wymogów, wręcza urzędnikowi 40 tys. zł, a urzędnik wydaje koncesję pomimo świadomości, iż nie ma podstaw do jej wydania;

- § 4 — udzielenie lub obietnica korzyści majątkowej znacznej wartości

Przykład: przedsiębiorca ubiegający się o przyznanie koncesji na magazynowanie paliw płynnych, wręcza urzędnikowi prowadzącemu postępowanie koncesyjne 250 tys. zł w zamian za pomyślny przebieg postępowania;

- § 5 — udzielenie lub obietnica udzielenia korzyści majątkowej lub osobistej zagranicznemu funkcjonariuszowi publicznemu w związku z pełnieniem tej funkcji

³³ Wyrok SN z 7 listopada 1994 r., WR 186/94, OSNKW 1995, nr 3–4, poz. 20.

³⁴ M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa, Komentarz do kodeksu karnego, Oficyna 2010.

Przykład: właściciel sieci hoteli zaproponował członkowi władz międzynarodowej organizacji sportowej korzyść majątkową w wysokości 10% od osiągniętego zysku, w zamian za wybranie jego hoteli, jako bazy pobytowej, w związku z organizowanymi zawodami;

— § 6 — klauzula bezkarności — omówiona w dalszej części poradnika (rozdział 4.1.1.)

Przykład: przedsiębiorca ubiegający się o przyznanie koncesji na magazynowanie paliw płynnych wręcza urzędnikowi prowadzącemu postępowanie koncesyjne 40 tys. zł za pomyślny przebieg procedury. Po pewnym czasie przedsiębiorca dochodzi do wniosku, iż jego zachowanie było niewłaściwe i o całej sytuacji informuje Policję, opisując dokładnie okoliczności wręczenia pieniędzy urzędnikowi.

3.1.2. Płatna protekcja a handel wpływami — art. 230 k.k., art. 230a k.k.

- art. 230 k.k. (płatna protekcja)

Jest to podjęcie się pośrednictwa w załatwieniu sprawy w instytucji państwowej lub samorządzie terytorialnym, organizacji międzynarodowej albo też krajowej lub zagranicznej organizacji dysponującej środkami publicznymi w zamian za korzyść bądź jej obietnicę. Działanie sprawcy polega na powoływaniu się na wpływy lub na wywołaniu u osoby zainteresowanej przekonania o istnieniu takich wpływów albo na utwierdzeniu jej w takim przekonaniu³⁵. Nieistotne jest, czy osoba takie wpływy posiada i czy podejmie działania pośrednictwa³⁶. Nie jest konieczne, by sprawca wywarł jakikolwiek wpływ na działalność instytucji. Inicjatywa popełnienia przestępstwa może pochodzić od osoby, która podejmuje się załatwienia sprawy, jak i osoby, której zależy na korzystnym rozwiązaniu. Płatna protekcja jest przestępstwem powszechnym. Ustawodawca przewidział jej dwie postacie:

— § 1 — podstawowy

Przykład: przedsiębiorca oświadcza koledze, iż ma znajomości w Urzędzie Skarbowym i jest w stanie załatwić wszelkie możliwe decyzje. Przyjmuje od tego kolegi 4 tys. zł, obiecując przy tym, że US anuluje nałożoną wcześniej na niego karę.

³⁵ Wyrok SN z 2 marca 1972 r., II KR 4/71, OSNPG 1972, nr 2, poz. 156.

³⁶ Postanowienie SN z 20 października 2005 r., II KK 184/05, OSNKW 2005, nr 12, poz. 120., oraz wyrok z 29 lutego 1984 r., Rw 53/84, OSNKW 1984, nr 9–10, poz. 94.

— § 2 — wypadek mniejszej wagi

Przykład: przedsiębiorca oświadcza swojemu koledze, iż ma szerokie znajomości w US i jest w stanie załatwić wszelkie możliwe decyzje. Przyjmuje od tego kolegi butelkę alkoholu obiecując, że dzięki jego koneksjom US anuluje nałożony na niego mandat;

- art. 230a k.k. (czynna płatna protekcja, handel wpływami)

Polega na udzieleniu lub obietnicy udzielenia pośrednikowi korzyści, w zamian za pośrednictwo w załatwieniu sprawy w instytucji państwowej, samorządowej, organizacji międzynarodowej albo krajowej lub w zagranicznej jednostce organizacyjnej dysponującej środkami publicznymi. Pośrednictwo to winno polegać na bezprawnym wywarceniu wpływu na decyzję, działanie lub zaniechanie osoby pełniącej funkcję publiczną w związku z pełnieniem tej funkcji. Działanie to polega na tym samym co przekupstwo, z tym, że celem działania sprawcy jest opłacenie pośrednictwa, a niekoniecznie osoby podejmującej decyzję. Jest to przestępstwo powszechne³⁷. Ustawodawca przewidział dwie postacie:

— § 1 — podstawowy

Przykład: przedsiębiorca, na którego US nałożył wysoką karę, wręcza znajomemu naczelnika ww. instytucji 4 tys. zł w zamian za co ten podejmuje się tak wpłynąć na swojego kolegę, by anulowano nałożoną karę;

— § 2 — wypadek mniejszej wagi

Przykład: przedsiębiorca, na którego US nałożył mandat, wręcza znajomemu naczelnika ww. instytucji butelkę alkoholu w zamian za co ten podejmuje się wpłynąć na swojego kolegę, by anulowano karę;

— § 3 — klauzula bezkarności.

Przykład: przedsiębiorca, na którego US nałożył wysoką karę, wręcza znajomemu naczelnika ww. instytucji 4 tys. zł w zamian ten podejmuje się wpłynąć na swojego kolegę by anulowano nałożoną karę. Po pewnym czasie przedsiębiorca dochodzi do wniosku, iż jego zachowanie było niewłaściwe i informuje CBA, opisując dokładnie okoliczności wręczenia pieniędzy.

3.1.3. Nadużycie zaufania/niegospodarność — art. 296 k.k.

Wyrządzenie szkody musi nastąpić przez nadużycie uprawnień lub niedopełnienie obowiązków. Podmiotem tego przestępstwa może być tylko osoba zobowiązana na podstawie przepisu, decyzji właściwego organu lub umowy do zajmowania się sprawami majątkowymi lub działalnością go-

³⁷ M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa, Komentarz ..., wyd. cyt.

spodarczą innego podmiotu np. dyrektor przedsiębiorstwa państwowego, członek zarządu w spółce kapitałowej, pełnomocnik³⁸. Czyn ma charakter skutkowy. Skutek stanowi znaczna szkoda majątkowa. Winna być ona możliwa do wyrażenia w pieniądzu, może objąć także naruszenie dóbr niematerialnych.

- § 1 — podstawowy — polega na wyrządzeniu przez zobowiązanego na podstawie ustawy, decyzji właściwego organu lub umowy do prowadzenia spraw majątkowych lub działalności innego podmiotu — znacznej szkody majątkowej³⁹ w majątku tego podmiotu, na skutek nadużycia udzielonych uprawnień lub niedopełnienia ciężącego na nim obowiązku

Przykład: prezes spółki pomimo negatywnej opinii rady nadzorczej oraz wbrew obiektywnym okolicznościom rynkowym, zawiera bardzo niekorzystną umowę na dostawę usług, w efekcie kierowana przez niego spółka traci 250 tys. zł;

typy kwalifikowane:

- § 2 — jeżeli sprawca działa w celu osiągnięcia korzyści majątkowej

Przykład: prezes spółki pomimo negatywnej opinii rady nadzorczej oraz wbrew obiektywnym okolicznościom rynkowym, chcąc przysporzyć zamówień przedsiębiorstwu będącemu własnością jego córki, zawiera z nim umowę na dostawę usług, skutkiem czego kierowana przez niego spółka traci 250 tys. zł;

- § 3 — jeżeli sprawca wyrządza szkodę majątkową w wielkich rozmiarach

Przykład: prezes spółki pomimo negatywnej opinii rady nadzorczej oraz wbrew obiektywnym okolicznościom rynkowym, zawiera bardzo niekorzystną umowę na dostawę usług, w efekcie kierowana przez niego spółka traci 2 miliony zł;

- § 4 — jeżeli sprawca przestępstwa określonego w § 1 lub § 3 działa nieumyślnie

Przykład: prezes spółki, licząc na korzystny rozwój sytuacji rynkowej inwestuje wszystkie wolne środki kierowanego przez siebie podmiotu w akcje spółek giełdowych. Na skutek krachu na giełdzie inwestycja przynosi 300 tys. zł strat.

³⁸ M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa, Komentarz..., wyd. cyt.

³⁹ Uchwała SN z 21 czerwca 1995 r., I KZP 22/95, OSNKW 1995, nr 9–10, poz. 58.

3.1.4. Korupcja gospodarcza — art. 296a k.k.

Warunkiem koniecznym zaistnienia przestępstwa jest to, aby sprawca formalnie funkcjonował w przedsiębiorstwie. Forma i treść jego umocowania nie ma znaczenia. Zachowanie związane z „istotnym wpływem” na podejmowanie decyzji, jest ściśle związane ze skutkami majątkowymi, jakie niosą dla przedsiębiorstwa przedmiotowe decyzje⁴⁰.

- § 1 — podstawowy, sprzedajność — sprawcą może być osoba, która w jednostce organizacyjnej pełni funkcję kierowniczą, bądź funkcję mającą istotny wpływ na decyzje związane z działalnością tej jednostki (np. księgowy), a także każda osoba pozostająca z nią w stosunku pracy, umowy zlecenia lub umowy o dzieło. Zachowanie sprawcy polega na przyjmowaniu korzyści, albo obietnicy w zamian za działanie lub zaniechanie, którym może wyrządzić szkodę majątkową jednostce. Korzyść może być również udzielona za czyn nieuczciwej konkurencji lub niedopuszczalną czynność preferencyjną⁴¹ na rzecz uczestnika obrotu gospodarczego

Przykład: osoba wyznaczona przez zarząd spółki do negocjacji i podpisywania umów handlowych, w zamian za korzyść majątkową w wysokości 25 tys. zł wręczoną przez jednego z kontrahentów, podpisuje umowę na dostawę usług, pomimo tego, iż oferta jest najmniej korzystna, w rozrachunku droższa o 75 tys. zł od innych ofert;

- § 2 — podstawowy, przekupstwo — polega na udzieleniu lub obietnicy udzielenia korzyści w warunkach określonych w § 1

Przykład: dostawca usług w trakcie rozmów z osobą wyznaczoną przez zarząd spółki do negocjacji i podpisywania umów handlowych wręcza tej osobie 25 tys. zł w zamian za co zostaje zawarta umowa na dostawę usług, pomimo, iż jego oferta jest najmniej korzystna, droższa o 75 tys. zł od ofert innych dostawców;

- § 3 — uprzywilejowany

Przykład: osoba wyznaczona przez zarząd spółki do negocjacji i podpisywania umów handlowych, w zamian za korzyść majątkową w postaci butelki alkoholu, wręczoną przez jednego z kontrahentów, podpisuje z nim umowę

⁴⁰ Komentarz do Kodeksu Karnego, red. A. Wąsek, t. 2, CH BECK, Warszawa 2006.

⁴¹ Niedopuszczalna czynność preferencyjna — bezprawne, nieuczciwe lub nierzetelne zachowanie stanowiące korzyść dla innego podmiotu kosztem przedsiębiorstwa, reprezentowanego przez menedżera, np. zbycie mienia lub przedsiębiorstwa po rażąco niskiej cenie oraz bezprawne uprzywilejowanie oferenta w związku z realizacją zamówień publicznych.

na dostawę usług, pomimo, iż jego oferta nie jest najkorzystniejsza, droższa o 5 tys. zł od ofert innych dostawców;

- § 4 — kwalifikowany łapownictwa biernego — sprawca swoim zachowaniem wyrządził jednostce, która go zatrudnia lub którą reprezentuje, znaczną szkodę majątkową

Przykład: osoba wyznaczona przez zarząd spółki do negocjacji i podpisywania umów handlowych, w zamian za korzyść majątkową w wysokości 25 tys. zł wręczoną przez jednego z kontrahentów, podpisuje z nim umowę na dostawę usług, pomimo tego, iż jego oferta jest obiektywnie najmniej korzystna, droższa o 250 tys. zł od ofert innych dostawców;

- § 5 — klauzula bezkarności

Przykład: dostawca usług w trakcie rozmów z osobą wyznaczoną przez zarząd spółki do negocjacji i podpisywania umów handlowych, wręcza tej osobie 25 tys. zł w zamian za co zostaje zawarta z nim umowa na dostawę usług, pomimo, iż jego oferta jest najmniej korzystna, droższa o 75 tys. zł od ofert innych dostawców. Następnie dostawca dochodzi do wniosku, iż jego zachowanie było niewłaściwe i o całej sytuacji informuje Policję, opisując przy tym dokładnie okoliczności wręczenia pieniędzy.

3.1.5. Korupcja sportowa — art. 46–49 ustawy o sporcie⁴²

- art. 46 ust. 1 — podstawowy, sprzedajność — sprawcą może być każdy, kto w związku z zawodami sportowymi organizowanymi przez polski związek sportowy lub podmiot działający na podstawie umowy zawartej z tym związkiem lub podmiot działający z jego upoważnienia, odpowiada za zachowanie polegające na przyjęciu korzyści, albo jej obietnicy w zamian za nieuczciwe zachowanie⁴³ mogące mieć wpływ na wynik zawodów. Ustawodawca nie wymaga, aby skutek w postaci wypaczenia tego wyniku faktycznie nastąpił

Przykład: przed meczem ekstraklasy bramkarz jednej z drużyn, w zamian za korzyść majątkową w wysokości 20 tys. zł wręczoną mu przez prezesa drużyny przeciwnej, obiecuje „wpuścić” dwa gole w trakcie rozgrywanego meczu;

⁴² DzU z 2010 r., nr 127, poz. 857 ze zm.

⁴³ Nieuczciwym zachowaniem polega na łamaniu reguł dyscypliny sportowej lub norm moralnych. Nieuczciwym zachowaniem jest nie tylko zachowanie sprzeczne z regułami dyscypliny sportu, ale także z obowiązującymi zasadami współzawodnictwa w sporcie (z zasadą dążenia do najlepszego wyniku sportowego), a także z ogólnymi zasadami etyki.

- art. 46 ust. 2 — podstawowy, przekupstwo — sprawcą jest każdy, kto w wypadkach określonych w ust. 1 wręcza, bądź składa obietnicę wręczenia łapówki. Popelnić go może każdy, konieczne jest, by miał świadomość, że osoba, której udziela albo obiecuje udzielić korzyść, jest osobą mającą wpływ na wynik zawodów

Przykład: przed meczem ekstraklasy prezes jednej z drużyn wręcza bramkarzowi drużyny przeciwnej korzyść majątkową w wysokości 20 tys. zł, w zamian za co bramkarz zobowiązuje się „wpuścić” dwa gole;

- art. 46 ust. 3 — uprzywilejowany

Przykład: przed meczem drużyn najniższej klasy rozgrywek, sędzia zawodów przyjmuje od działacza jednego z zespołów korzyść majątkową w postaci butów piłkarskich o wartości 60 zł, w zamian obiecuje „przychylnie” sędziować;

- art. 46 ust. 4 — kwalifikowany — sprawca czynu określonego w ust. 1 lub 2 przyjmuje korzyść majątkową znacznej wartości, albo jej obietnicę lub udziela takiej korzyści, albo żąda obietnicy jej udzielenia

Przykład: przed meczem ekstraklasy decydującym o mistrzostwie Polski bramkarz jednej z drużyn w zamian za korzyść majątkową w wysokości 250 tys. zł wręconą mu przez prezesa drużyny przeciwnej, obiecuje „wpuścić” dwa gole;

- art. 47 — udział w zakładach — sprawcą jest osoba posiadająca informacje o popełnieniu przestępstwa z art. 46 lub osoba, której tę wiedzę przekazała, biorąca udział w zakładach wzajemnych dotyczących zawodów sportowych, do których odnosi się ta informacja

Przykład: przed meczem ekstraklasy, piłkarz jednej z drużyn, mając wiadomość o tym, iż jego kolega z boiska, bramkarz, w zamian za korzyść majątkową w wysokości 250 tys. zł wręconą mu przez prezesa drużyny przeciwnej, obiecał „wpuścić” dwa gole w trakcie rozgrywanego spotkania, poleca swemu bratu, aby ten postawił w firmie bukmacherskiej 20 tys. zł na porażkę klubu, w którym gra;

- art. 48 — odpowiednik przestępstw z art. 230 i 230a k.k.

Przykład: do prezesa jednego z klubów piłkarskich zagrożonych spadkiem do niższej klasy rozgrywkowej zgłasza się mężczyzna twierdzący, iż ma szerokie kontakty w PZPN, dzięki którym jest w stanie tak wpłynąć na wyniki spotkań, że ww. drużyna utrzyma się w lidze. Uczyni to jednak za 400 tys. zł. Prezes wręcza żadaną kwotę i prosi o działanie;

- art. 49 — klauzula bezkarności

Przykład: prezes jednej z drużyn wręcza bramkarzowi drużyny przeciwnej korzyść majątkową w wysokości 20 tys. zł w zamian za co ww. bramkarz zobowiązuje się „wpuścić” dwa gole. Prezes stwierdza jednak, że jego działanie jest niewłaściwe i o całym zajściu informuje Policję opisując przy tym okoliczności wręczenia pieniędzy.

3.1.6. Pranie pieniędzy — art. 299 k.k.

Pranie pieniędzy jest to wprowadzanie do obiegu finansowego środków pochodzących z działalności przestępczej. Celem jest ukrycie nielegalnego pochodzenia zgromadzonych pieniędzy⁴⁴. Korupcja jest przestępstwem źródłowym odnośnie prania pieniędzy, czyli wszelkie środki uzyskane w jej wyniku są „brudnymi pieniędzmi”⁴⁵.

- § 1 — podstawowy — sprawcą przestępstwa może być każdy, kto wprowadza do obiegu środki finansowe pochodzące z korzyści związanych z popełnieniem czynu zabronionego. Karane jest także utrudnianie stwierdzenia ich przestępczego pochodzenia lub miejsca umieszczenia. Przedmiotem czynności wykonawczej są środki płatnicze, instrumenty finansowe, papiery wartościowe, wartości dewizowe, prawa majątkowe oraz mienie ruchome lub nieruchome

Przykład: sprawca wykupił ubezpieczenie na życie w kwocie 2 mln zł płacąc składki w kilku wysokich ratach; pieniądze którymi płacił pochodziły z handlu kradzionymi obrazami;

- § 2 — podstawowy — sprawcą jest pracownik instytucji obowiązananej⁴⁶

Przykład: przedsiębiorca zajmujący się prowadzeniem kantoru umożliwiał koledze wprowadzanie do legalnego obiegu dużych kwot pieniędzy;

- § 5 — kwalifikowany — sprawca działa w porozumieniu z innymi osobami

Przykład: adwokat, w porozumieniu z notariuszem i informatykiem z banku, wyprowadzili za granicę (poprzez transfery bankowe) środki pochodzące

⁴⁴ R. Typa, *Zwalczanie przestępczości gospodarczej, Przestępczość gospodarcza — problemy współpracy międzynarodowej*, red. H. Machińska, s. 29–32, Warszawa 2008.

⁴⁵ Patrz: definicja prania pieniędzy w III Dyrektywie UE (DzU L 309 z 25 listopada 2005). W polskim systemie prawnym odpowiadają jej zapisy art. 299 k.k. oraz art. 2 ust. 9 ustawy z 16 listopada 2000.

⁴⁶ Art. 2 pkt 1 ustawy z 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (DzU z 2010 r., nr 46, poz. 276 ze zm.).

z majątku przedsiębiorstwa, w sprawie którego pełnomocnictwa do zarządzania majątkiem posiadał adwokat;

- § 6 — kwalifikowany — sprawca osiągający znaczną korzyść majątkową również podlega karze określonej w § 5

Przykład: pani prezes dużej spółki akcyjnej zdefraudowała majątek spółki w wysokości 260 mln zł poprzez wyprowadzenie go za pomocą fikcyjnych spółek;

- § 7 — przypadek przedmiotów pochodzących z przestępstwa
- § 8 — klauzula bezkarności.

3.1.7. Działanie na szkodę wierzycieli — art. 302 k.k.

Przepis określa odpowiedzialność za faworyzowanie wierzycieli, polegające na zaspokajaniu roszczeń niektórych z nich ze szkodą dla pozostałych. Jego podmiotem może być tylko dłużnik co najmniej trzech wierzycieli. Spłacanie może się odbywać w formie świadczeń pieniężnych lub odstąpienia części majątku.

- § 2 — przekupstwo wierzyciela lub wierzycieli — polega na udzieleniu wierzycielowi przez dłużnika lub inną osobę działającą na jego rzecz, korzyści majątkowej lub jej obietnicy w zamian za działanie na szkodę innych wierzycieli. Przekupstwa wierzyciela może się dopuścić dłużnik i każda osoba działająca na jego prośbę. Przekupstwo jest dokonane z chwilą udzielenia korzyści lub jej obietnicy. Nie jest konieczne, by przekupywany wierzyciel podjął jakiegokolwiek działania na szkodę innych wierzycieli

Przykład: przedsiębiorca obiecał spłatę długu i dodatkowo 10% jego wartości, w zamian za wstrzymanie przez kontrahenta dostaw dwóm innym spółkom, z którymi konkuruje;

- § 3 — sprzedajność wierzyciela — polega na przyjęciu od dłużnika lub innej działającej na jego rzecz osoby korzyści albo żądania korzyści w zamian za działanie na szkodę innych wierzycieli. Sprawcą może być jedynie wierzyciel

Przykład: sytuacja jak wyżej z tym, że to wierzyciel zażądał korzyści.

3.1.8. Udaremnianie lub utrudnianie przetargów publicznych — art. 305 k.k.

- § 1 — polega na udaremnianiu lub utrudnianiu przetargu publicznego albo wchodzeniu w porozumienie z inną osobą, przez co sprawca działa na szkodę właściciela mienia, albo osoby, bądź instytucji, na

rzecz której przetarg jest organizowany. Do dokonania przestępstwa nie jest potrzebne osiągnięcie przez sprawcę zamierzonego celu w postaci osiągnięcia korzyści majątkowej. Podmiotem przestępstwa może być każdy

Przykład: przewodnicząca komisji przetargowej, za kwotę 10% wartości przetargu, w porozumieniu z przedstawicielem biorącej w nim udział spółki XYZ, zapewniła wygraną go przez spółkę, mimo iż dwie pozostałe spółki, zapewniały jako oferenci, warunki korzystniejsze.

3.2. Inne przepisy

— art. 271 § 3 k.k. (poświadczenie nieprawdy)

— § 3 — kwalifikowany — działanie w celu osiągnięcia korzyści⁴⁷

Przykład: radca prawny, za korzyść osobistą w postaci usługi erotycznej, wystawił fałszywy dokument, mający świadczyć o tym, że przedsiębiorca A.B. przebywał u niego w domku myśliwskim w ciągu dwóch letnich miesięcy (dla przedsiębiorcy było to alibi w toczącym się postępowaniu karnym, związanym z defraudacją majątku spółki);

— art. 311 k.k. (rozpowszechnianie fałszywych informacji)

Sprawca rozpowszechnia nieprawdziwe informacje lub przemilcza informacje o stanie majątkowym oferenta. Informacje te muszą mieć istotne znaczenie dla nabycia, zbycia papierów wartościowych, podwyższenia albo obniżenia wkładu. Przedmiotem czynności jest dokumentacja związana z obrotem papierami. Sprawcą przestępstwa może być każdy.

Przykład: przedsiębiorca zataił informacje z kontroli, dotyczące bezpieczeństwa jego produktów, w wyniku czego cena akcji nie uległa zmianie (groził jej duży spadek);

— ustawa z 29 stycznia 2004 r. — Prawo zamówień publicznych⁴⁸

Raporty organizacji badających zjawisko korupcji w Polsce wykazały, że szczególnie narażone na nieprawidłowości są procedury dotyczące zamówień publicznych. Ustawa ma na celu zapewnienie prawidłowości przeprowadzania przetargów publicznych oraz właściwego gospodarowania środkami pochodzącymi z budżetu państwa. Odpowiedzialność z tytułu naruszenia jej przepisów została określona w dziale VII, w art. 200–201.

⁴⁷ SN w wyroku z 13 sierpnia 1976 r., IV KR 148/76, OSNPG 1976, nr 11, poz. 104.

⁴⁸ DzU z 2004 r., nr 19, poz. 177 ze zm.

— ustawa z 21 sierpnia 1997 r. o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne

Zawiera regulacje zapobiegające możliwości wykorzystania funkcji publicznych do realizacji interesów osobistych bądź grupowych, związanych np. z zatrudnieniem osoby zajmującej kierownicze stanowisko państwowe w spółce handlowej⁴⁹. Ustawodawca, wprowadzając ograniczenie zatrudnienia i prowadzenia działalności przez osoby wymienione w art. 2 ustawy, miał na celu wyeliminowanie kolizji interesów w przypadku równoczesnego pełnienia funkcji publicznych i uzyskiwania korzyści materialnych w związku z zatrudnieniem w sektorze gospodarczym.

— Nieuczciwy lobbying

Lobbying jest sposobem reprezentacji oraz promocji interesów różnych grup społecznych. Jego istotę stanowi wpływanie, w ramach określonego porządku prawnego, na decyzje podejmowane przez organy władzy publicznej.

Kwestie lobbyngu reguluje w Polsce ustawa⁵⁰. Działalnością lobbingsową jest każde działanie prowadzone metodami prawnie dozwolonymi, zmierzające do wywarcia wpływu na organy władzy publicznej w procesie stanowienia prawa. Zawodową działalnością lobbingsową jest natomiast zarobkowa działalność lobbingsowa, prowadzona na rzecz osób trzecich, w celu uwzględnienia w procesie stanowienia prawa interesów tych osób. Działalność ta może być wykonywana przez przedsiębiorcę albo przez osobę fizyczną na podstawie umowy cywilnoprawnej.

3.3. Niekaralne formy korupcji

3.3.1. Nepotyzm a kumoterstwo

Nepotyzm, to nic innego jak nadużywanie zajmowanego stanowiska poprzez protegowanie krewnych. Podstawowym wyznacznikiem nepotyzmu jest tak zwana bezpośrednia podległość służbowa.

Kumoterstwo to faworyzowanie oparte nie na pokrewieństwie, ale na powiązaniach towarzyskich. Protegowane są osoby, które najczęściej nie posiadają odpowiednich zdolności lub kwalifikacji.

⁴⁹ DzU nr 106, poz. 679 ze zm.

⁵⁰ Ustawa z 7 lipca 2005 r. o działalności lobbingsowej w procesie stanowienia prawa (DzU nr 169, poz. 1414 ze zm.).

3.3.2. Konflikt interesów

Według prof. A.Z. Kamińskiego, konflikt interesów to pełnienie przez osobę publiczną, albo członków jej najbliższej rodziny, funkcji lub utrzymywanie kontaktów o charakterze prywatnym, które wpływać mogą na treść urzędowych zachowań w sposób mogący rodzić wątpliwości co do ich bezstronności.

Konflikt interesów przejawia się w różnych formach i występuje na wszystkich szczeblach działań gospodarczych, politycznych, administracyjnych. Większość kodeksów etycznych zawiera rozdział dotyczący konfliktu interesów, obejmujący z jednej strony nakaz ich unikania, a z drugiej przewidujący ich ujawnianie, gdy uniknięcie konfliktu nie jest możliwe. Konflikt interesów jest jedną z kluczowych kwestii w etyce biznesu⁵¹. Wielu przedsiębiorców zdaje sobie sprawę z wagi tego problemu. Dlatego też, aby temu skutecznie przeciwdziałać, wprowadzane są specjalne regulacje, np. w bankach⁵².

Konflikty interesów występują w przypadkach:

- posiadania powiązań finansowych, rodzinnych, towarzyskich i innych z dostawcami, klientami i innymi podmiotami współpracującymi z firmą,
- powiązania z konkurencją, np. przez zatrudnienie albo konsultacje,
- zaangażowania się w produkcję dóbr lub usług, konkurencyjną wobec firmy,
- wykonywania pracy nie dla firmy, z wykorzystaniem urządzeń firmy, czasu pracy itp.,
- świadczenia usług dla firmy innych niż te, które wynikają ze stosunku pracy, np. sprzedaż materiałów, wypożyczanie sprzętu,
- dostępu do poufnych informacji, których wykorzystanie może przynieść korzyść finansową lub inną,
- łączenia funkcji lub powiązania między osobami pełniącymi funkcje, między którymi zachodzi jednostronna lub obustronna zależność, np. funkcji wytwórczych i kontrolnych.

⁵¹ A. Lewicka-Strzałecka, Instytut Filozofii i Socjologii PAN [w:] red. A. Węgrzecki, Konflikt interesów — konflikt wartości, Teoretyczne i praktyczne aspekty identyfikacji i ograniczania konfliktu interesów, s. 15.

⁵² <http://www.bgz.pl/mifid/konflikt_interesow.html> (dostęp: korzystano 8.04.2011).

3.4. Uregulowania międzynarodowe

Z punktu widzenia funkcjonowania polskich przedsiębiorstw na rynku międzynarodowym, najważniejszymi regulacjami dotyczącymi zwalczania korupcji są:

- **Konwencja Narodów Zjednoczonych przeciwko korupcji**⁵³, przewidująca m.in.:
 - zwalczanie korupcji w sektorze publicznym i prywatnym,
 - możliwość dochodzenia zwrotu mienia pochodzącego z korupcji przekazanego do innych państw,
 - współpracę między państwami w postępowaniu dochodzeniowym i karaniu sprawców, a także związanym ze zwrotem mienia,
 - wdrożenie przejrzystego systemu zamówień publicznych oraz informowania opinii publicznej o funkcjonowaniu administracji publicznej.
- **Konwencja OECD o zwalczaniu przekupstwa zagranicznych funkcjonariuszy publicznych w międzynarodowych transakcjach handlowych**⁵⁴. W szczególności dokument określa:
 - penalizację działań popełnionych w związku z działalnością gospodarczą,
 - obowiązek działań zmierzających do orzekania zajęcia i konfiskaty środków pochodzących z korupcji, jak również korzyści uzyskanych wskutek przekupstwa,
 - wytyczne dotyczące prania pieniędzy oraz prowadzenia rzetelnej rachunkowości.
- **Konwencja Rady Europy o przeciwdziałaniu korupcji w prawie cywilnym**, która zapewnia⁵⁵ w prawie wewnętrznym osobom, które poniosły szkodę w wyniku korupcji, prawo do wszczęcia działań w celu uzyskania kompensacji szkód poprzez nałożenie:
 - na państwa strony obowiązku uznania w swoim prawie wewnętrznym każdej umowy dopuszczającej korupcję za nieważną,

⁵³ <<http://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CAC/index.html>> (dostęp: korzystano 8.04.2011).

⁵⁴ <http://www.oecd.org/document/21/0,3746,en_2649_34859_2017813_1_1_1_1,00.html> (dostęp: korzystano 8.04.2011).

⁵⁵ Tamże.

- obowiązku zapewnienia ochrony przeciwko nieuzasadnionemu karaniu pracowników, którzy poinformowali o aktach korupcyjnych poprzez wprowadzenie stosownej regulacji chroniącej,
- na przedsiębiorstwa obowiązku sporządzania rzetelnych rocznych sprawozdań finansowych i ich badanie przez audytorów.
- **Regulacje Unii Europejskiej — korupcja w sektorze prywatnym**⁵⁶ — Decyzja Ramowa Rady 2003/568/JHA z 22 lipca 2003 r. w sprawie zwalczania korupcji w sektorze prywatnym⁵⁷ zgodnie z którą przestępstwa korupcji w sektorze prywatnym mają być uznawane w państwach członkowskich za przestępstwa umyślne. Nakłada także obowiązek wprowadzenia kar dodatkowych w postaci czasowego zakazu prowadzenia takiej samej lub podobnej działalności gospodarczej na tym samym lub podobnym stanowisku, jeśli okoliczności pozwalają przypuszczać, że występuje ryzyko nadużycia przez daną osobę tego stanowiska. UE nakazuje wprowadzenie za czyny korupcji w sektorze prywatnym odpowiedzialności osób prawnych.
- w 2006 r. OECD przyjęła **Rekomendacje w sprawie przekupstwa w kontekście oficjalnie wspieranych kredytów eksportowych**. Zobowiązuje ona kraje członkowskie do podejmowania kroków przeciwdziałających zjawisku przekupstwa i wskazuje w tym zakresie działania, które należy podejmować w związku z oferowanym przez agencje oficjalnym wsparciem. Tym samym agencje zostały upoważnione do selekcji zgłoszonych projektów eksportowych na wstępnym etapie analizy, w celu wyeliminowania wniosków, które mogą rodzić podejrzenia wystąpienia przekupstwa. Komitet Polityki Ubezpieczeń Eksportowych wprowadził do procedur związanych z gwarantowanymi przez Skarb Państwa ubezpieczeniami eksportowymi uregulowania zmierzające do zapobiegania korupcji poprzez wprowadzenie:
 - 1) wymagań od eksportera/institucji finansującej, składania oświadczeń m.in., że w okresie ostatnich pięciu lat nie toczyło i nie toczy się przeciwko nim lub osobom działającym w ich imieniu postępowanie sądowe w związku z przekupstwem zagranicznego funkcjonariusza publicznego oraz, że nie zostali oni umieszczeni na tzw. listach

⁵⁶ <http://ec.europa.eu/home-affairs/policies/crime/crime_corruption_en.htm> (dostęp: korzystano 8.04.2011).

⁵⁷ <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:19:06:32003F0568:PL:PDF>> (dostęp: korzystano 8.04.2011).

wykluczonych z tytułu oszustw i przekupstwa prowadzonych przez międzynarodowe instytucje („listy wykluczonych”: Bank Światowy⁵⁸ i EBOiR);

- 2) wymagań od eksportera/instytucji finansującej ujawnienia osób działających w ich imieniu w związku z kontraktem eksportowym lub umową kredytową oraz kwoty i celu zapłaconej prowizji;
- 3) narzędzi umożliwiających weryfikację środków naprawczych i zapobiegawczych podjętych przez eksportera/instytucję finansującą, skazanych w przeszłości z tytułu przekupstwa zagranicznego funkcjonariusza publicznego.

⁵⁸ <http://www.cba.gov.pl/portal/pl/48/618/Antykorupcyjne_procedury_Banku_Swiatowego.html> (dostęp: korzystano 8.04.2011).

4. Konsekwencje prawne korupcji

4.1. Odpowiedzialność karna

Przyjęte przez ustawodawcę uregulowania mają na celu skuteczne zwalczanie korupcji poprzez zastosowanie sankcji karnej oraz pozbawienie sprawców owoców przestępstw. Mają również spełniać względy profilaktyczne. Korupcja w sensie prawnym jest przestępstwem ściganym z urzędu i podlega karze. Do sankcji należy zaliczyć:

- karę pozbawienia wolności, od miesiąca do 12 lat (do 15 lat przy zbiegu przestępstw)⁵⁹;
- karę ograniczenia wolności, od miesiąca do 1 roku;
- karę grzywny — art. 33 § 2 k.k., wymierzaną w stawkach dziennych (określa się liczbę stawek oraz wysokość jednej stawki); jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, najniższa liczba stawek wynosi 10, najwyższa 540. Stawka dzienna nie może być niższa niż 10 zł i przekraczać 2 tys. zł;

oraz środki karne w postaci:

- zakazu zajmowania określonego stanowiska (np. kontrolera ruchu, diagnosty samochodowego);
- zakazu wykonywania zawodu — 41 § 1 k.k. (np. lekarza, nauczyciela);
- zakazu prowadzenia określonej działalności gospodarczej — art. 41 § 2 k.k. (np. działalności budowlanej czy organizowania zawodów sportowych);
- przepadku przedmiotów (wszelkich obiektów materialnych) — art. 44 k.k.;
- przepadku korzyści — art. 45 k.k. (podlegają korzyści uzyskane bezpośrednio lub pośrednio z przestępstwa);
- podania wyroku do publicznej wiadomości;
- świadczenia pieniężnego na określony cel społeczny.

Sądy w przypadku wydawania wyroków za przestępstwa korupcyjne orzekają zwykle karę pozbawienia wolności, ewentualnie z warunkowym zawieszeniem jej wykonania oraz karę grzywny. Grzywna orzekana niezależnie od kary pozbawienia wolności, stanowi dodatkową dolegliwość

⁵⁹ W katalogu kar k.k. są jeszcze wymienione kary: 25 lat pozbawienia wolności oraz dożywotnie pozbawienie wolności, które przewidziane są za inne przestępstwa.

o charakterze materialnym. Nakładana jest gdy sprawca osiągnął z przestępstwa korzyść majątkową.

Środek karny w postaci przepadku przedmiotów pochodzących z przestępstwa oraz korzyści (lub ich równowartości), np. samochód otrzymany jako łapówka, a także przedmiotów będących jego „produktem”, np. samochód zakupiony za łapówkę, ma na celu przede wszystkim pozbawienie sprawcy tzw. owoców przestępstwa. Służy temu przewidziany przez ustawodawcę obowiązek orzeczenia przez sąd takiego przepadku w sytuacji wydania za przestępstwo korupcji wyroku skazującego.

Natomiast odpowiedzialność podmiotu zbiorowego reguluje zapis art. 416 kodeksu cywilnego, który stanowi, iż osoba prawna jest obowiązana do naprawienia szkody wyrządzonej z winy jej organu. Dodatkowo ustawa o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych⁶⁰ określa zasady odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary oraz zasady postępowania w przedmiocie takiej odpowiedzialności. Dlatego też podmioty zbiorowe odpowiadają za przestępstwa korupcyjne określone w przepisach: art. 228 k.k., art. 230 k.k., art. 296a k.k., art. 302 § 2 i § 3 k.k., a także art. 46–48 ustawy o sporcie, na zasadzie odpowiedzialności za czyn, którym jest zachowanie osoby fizycznej działającej w interesie tego podmiotu, jeżeli zachowanie to przyniosło lub mogło przynieść podmiotowi zbiorowemu korzyść⁶¹.

Wobec podmiotu zbiorowego sąd może orzec karę pieniężną w wysokości od 1 tys. do 20 mln zł, nie wyższą jednak niż 10% przychodu osiągniętego w roku obrotowym, w którym popełniono czyn zabroniony będący podstawą odpowiedzialności. Oprócz kary grzywny sąd orzeka przepadek⁶²:

- przedmiotów pochodzących z czynu zabronionego lub które służyły, lub były przeznaczone do popełnienia czynu zabronionego,
- korzyści majątkowej pochodzącej z czynu zabronionego,
- równowartości przedmiotów lub korzyści majątkowej pochodzących z czynu zabronionego, jak również wyłączenie prawa do korzystania ze świadczeń publicznych.

⁶⁰ DzU z 2002 r., nr 197, poz. 1661 ze zm.

⁶¹ Por. B. Kolasieński, Obywatelska Karta Antykorupcyjna, Prokuratura Apelacyjna, Szczecin 2005.

⁶² Art. 8 ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary.

Sąd może orzec zakaz:

- promocji lub reklamy prowadzonej działalności, wytwarzanych lub sprzedawanych wyrobów, świadczonych usług lub udzielanych świadczeń,
- korzystania z dotacji, subwencji lub innych form wsparcia finansowego środkami publicznymi,
- korzystania z pomocy organizacji międzynarodowych, których RP jest członkiem,
- ubiegania się o zamówienia publiczne,
- prowadzenia określonej działalności podstawowej lub ubocznej a także podanie wyroku do publicznej wiadomości. Czasowy lub stały zakaz prowadzenia działalności gospodarczej, przekazanie pod nadzór sądowy względnie sądowy nakaz likwidacji⁶³.

4.1.1. Okoliczności wyłączające odpowiedzialność karną (klauzule bezkarności)

Przepisy przewidują możliwość uniknięcia kary przez osobę, która wręczyła łapówkę. Sprawca nie podlega karze, jeżeli zostaną spełnione przez niego następujące warunki:

- okaże tzw. „czynny żal” — tzn. dający łapówkę ujawni organom ścigania wszystkie istotne okoliczności przestępstwa, zanim organy te same je wykryją. Niewystarczające jest przekazanie przez sprawcę tylko niektórych okoliczności zdarzeń, a zatajenie innych⁶⁴. W sytuacji, gdy sprawca wielokrotnie udzielał korzyści majątkowej lub osobistej tej samej osobie, możliwe jest skorzystanie z instytucji bezkarności tylko wtedy, gdy ujawnił wszystkie okoliczności składające się na czyn ciągle⁶⁵. Zgłoszenia takiego należy dokonać osobiście na Policji, w prokuraturze, CBA bądźw innym organie ścigania. Ustawa nie przesądza formy zawiadomienia o fakcie wręczenia łapówki, co oznacza, że może być dokonane w dowolnej formie. Jednak doniesienie anonimowe nie spełnia warunków stawianych tego rodzaju czyn-

⁶³ Por. B. Kolasiński, wyd. cyt.; por. M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa, Komentarz..., wyd. cyt.

⁶⁴ Wyrok SA w Poznaniu, II AKa 16/02, OSA 2002/9/69.

⁶⁵ Wyrok SN z 8 marca 1985 r., IV KR 41/85, OSNKW 1985, nr 11–12, poz. 88 wraz z głosem M. Surkonta, „Nowe Prawo” 1986, nr 11–12, s. 138–139.

ności, bowiem zgodnie z art. 119 § 1 pkt 4 k.p.k. pismo procesowe musi zawierać podpis składającego⁶⁶;

- korzyść albo jej obietnica zostały przyjęte. Przyjęcie to może mieć charakter dorozumiany, np. gestem. Jeżeli łapówka nie została przyjęta, osoba odpowiada za łapownictwo czynne, a jeżeli do przyjęcia doszło, a sprawca działał w celu skierowania przeciwko tej osobie postępowania karnego, to na podstawie art. 24 k.k., pozostaje odpowiedzialność za prowokację.

Ocenę, czy przedstawione wyżej warunki zostały spełnione, ustawodawca pozostawia organowi powołanemu do ścigania przestępstw, który został poinformowany przez sprawcę o popełnieniu przestępstwa, np. CBA, jeśli to ono przyjęło zawiadomienie.

Poniżej przedstawiono przepisy pozwalające na korzystanie z bezkarności przez sprawców przestępstw:

- art. 229 § 1–5 k.k. (przekupstwo w sektorze publicznym),
- art. 230a § 1 i § 2 k.k. (handel wpływami),
- art. 296a § 2 albo § 3 k.k. w zw. z § 2 (przekupstwo gospodarcze),
- art. 49 ustawy o sporcie (przekupstwo sportowe).

Bezkarność we wskazanych wyżej przepisach oznacza, że organ ścigania nie wszczyna postępowania karnego przeciwko osobie, która wręczyła łapówkę, natomiast wszczęte umarza. Ustalenie, że sprawca nie podlega karze w toku postępowania przygotowawczego, powoduje wydanie postanowienia o umorzeniu lub jeżeli okoliczność ta została ustalona dopiero po rozpoczęciu przewodu sądowego — wyroku umarzającego na rozprawie. Sprawca przekupstwa natomiast występuje w sprawie przeciwko przyjmującemu łapówkę w charakterze świadka⁶⁷.

Z dobrodziejstwa bezkarności mogą skorzystać jedynie sprawcy przekupstwa, nawet gdy z inicjatywą łapówki wyszedł dający, który następnie złożył stosowne zawiadomienie. Ustawodawca natomiast odmówił takiej możliwości osobom przyjmującym łapówki.

⁶⁶ R.A. Stefański, Zawiadomienie o niepopełnionym przestępstwie w świetle prawa karnego, „Prokuratura i Prawo” 2005, nr 10, s. 35.

⁶⁷ Por. B. Kolasinski, wyd. cyt., G. Kobuszewski, Z. Bielecki, „Przesłanki wyłączenia lub złagodzenia odpowiedzialności karnej sprawcy przestępstwa korupcji [w:] Zwalczenie przestępczości korupcyjnej w Polsce, red. Z. Bielecki, J. Szafranski, Szczytno 2007, s. 96–98.

4.1.2. Okoliczności łagodzące

Jak już wcześniej stwierdzono, klauzula bezkarności nie obejmuje osób przyjmujących łapówki, (chyba, że same występują w charakterze petenta we własnej sprawie), jednakże ustawodawca oferuje również tej grupie sprawców możliwość znaczącego obniżenia kary lub nawet odstąpienia od jej wykonania (art. 60 § 3 i § 4 k.k.).

Sąd stosuje nadzwyczajne złagodzenie kary⁶⁸, a nawet może warunkowo zawiesić jej wykonanie w stosunku do sprawcy współdziałającego z innymi osobami w popełnieniu przestępstwa, jeżeli ujawni on organowi ścigania informacje dotyczące osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa oraz istotne okoliczności jego popełnienia. Odstąpienie od wymierzenia kary jest fakultatywne. Również na wniosek prokuratora sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet warunkowo zawiesić wykonanie w stosunku do sprawcy przestępstwa, który, niezależnie od wyjaśnień złożonych w swojej sprawie, ujawnił przed organem ścigania i przedstawił istotne okoliczności, nieznanе dotychczas temu organowi, przestępstwa zagrożonego karą powyżej 5 lat pozbawienia wolności. Ponadto sąd może odstąpić od wymierzenia kary, zwłaszcza gdy rola sprawcy w popełnieniu przestępstwa była podrzędna, a przekazane informacje przyczyniły się do zapobieżenia popełnieniu innego.

Należy podkreślić, że możliwość zastosowania art. 60 i 61 k.k. uzależniono od postawy sprawcy po popełnieniu przestępstwa, w szczególności od podjęcia współpracy z organami ścigania i wymiaru sprawiedliwości.

Nadzwyczajne złagodzenie kary uzależnione jest jednak od spełnienia dwóch przesłanek, tj. gdy:

- sprawca powiadomił organ ścigania o fakcie przestępstwa i o okolicznościach jego popełnienia,
- zawiadomienie złożono, zanim organ ścigania dowiedział się o przestępstwie i okolicznościach jego popełnienia.

Do zastosowania dobrodziejstwa złagodzenia kary, bądź odstąpienia od jej wymierzenia, obojętną rzeczą jest zarówno cel, motyw, czy pobudki, które skłoniły sprawcę do złożenia zawiadomienia o przestępstwie:

- art. 302 § 2 i § 3 k.k. (korupcja przeciwko wierzycielom) — wobec sprawcy, który dobrowolnie naprawił szkodę w całości, ustawodawca przewidział możliwość zastosowania nadzwyczajnego złagodze-

⁶⁸ Nadzwyczajne złagodzenie kary polega na wymierzeniu kary poniżej dolnej granicy ustawowego zagrożenia albo kary łagodniejszego rodzaju.

nia kary, a nawet odstąpienia od jej wymierzenia (art. 307 § 1 k.k. — dotyczy art. 296, 299–305 k.k.). Natomiast naprawienie przez sprawcę szkody w znacznej części daje podstawę do nadzwyczajnego złagodzenia kary — art. 307 § 2 k.k. Naprawienie szkody nie musi nastąpić przed wszczęciem postępowania karnego. Warunki te można skutecznie wypełnić do czasu zapadnięcia prawomocnego rozstrzygnięcia. Uregulowanie zawarte w art. 307 k.k. opiera się na instytucji czynnego żalu, polegającej na złagodzeniu lub wyłączeniu odpowiedzialności karnej na skutek skruchy wyrażonej przez sprawcę przestępstwa i zmierza do wyrównania szkody poniesionej przez wierzycieli w wyniku przestępczych działań sprawcy.

4.1.3. Wypadki mniejszej wagi (typy uprzywilejowane)

Uprzywilejowanym typem przy przestępstwach korupcyjnych jest tzw. wypadek mniejszej wagi, zagrożony stosunkowo łagodną sankcją w postaci grzywny, ograniczenia wolności lub pozbawienia wolności do lat 2. Występuje on w art. 228 § 2, 229 § 2, 230 § 2, 230a § 2, 296a § 3 k.k. oraz w ustawie o sporcie w art. 46 ust. 3.

Za taki wypadek można uznać w szczególności udzielenie korzyści, która w niewielkim stopniu przekracza akceptowane społecznie tzw. zwyczajowe gratyfikacje, polegające na przyjmowaniu drobnych upominków, np. butelki koniaku w dowód wdzięczności za mieszczące się w zakresie pełnionych funkcji przejawy życzliwości lub szczególne starania. Należy zaznaczyć, że nie jest przestępstwem wręczenie, czy przyjęcie zwyczajowego wyrazu uznania, wdzięczności w postaci kwiatów, drobnego upominku o charakterze reklamowym, np. długopisu, kalendarza. Podarunki takie, o symbolicznej wartości pieniężnej mimo, iż stanowią korzyść majątkową, nie powinny być traktowane jako przedmiot łapówki, np. gdy po przeprowadzonej operacji, jako wyraz wdzięczności, pacjenci wręczają personelowi medycznemu kwiaty czy słodycze. Natomiast wręczenie takich korzyści przed przyjęciem do szpitala nie wyłącza bezprawności czynu.

Z typem uprzywilejowanym będziemy mieli do czynienia także wtedy, kiedy korzyść lub jej obietnica zostały udzielone w warunkach, gdy osoba pełniąca funkcję publiczną ich zażądała albo uzależniła od nich dokonanie czynności służbowej. Kolejnym elementem zastosowania uprzywilejowanego typu będzie ocena jego społecznej szkodliwości, bowiem charakteryzuje się on zmniejszonym stopniem społecznej szkodliwości.

4.1.4. Okoliczności zaostrzające (typy kwalifikowane)

Kwalifikowane typy sprzedajności, z którymi wiąże się zaostrzona odpowiedzialność, jest przyjęcie korzyści, albo jej obietnicy w zamian za zachowanie stanowiące naruszenie przepisów prawa (art. 228 § 3 k.k.). Drugim typem kwalifikowanym sprzedajności jest uzależnienie czynności służbowej od otrzymania korzyści, albo jej obietnicy, bądź żądanie takiej korzyści (art. 228 § 4 k.k.). Natomiast uzależnienie czynności od jej uzyskania jest szantażem, który stawia osobę zainteresowaną w sytuacji przymusowej (często bowiem od udzielenia korzyści zależy załatwienie życiowej sprawy). Jeżeli osoba pełniąca funkcję publiczną uzależnia od otrzymania korzyści czynność służbową, do wykonania której jest zobowiązana przepisami prawa, to zachowanie takie uzasadnia kumulatywną kwalifikację prawną przestępstwa. Zgodnie z art. 228 § 5 k.k., typem kwalifikowanym sprzedajności jest przyjęcie korzyści majątkowej znacznej wartości, albo jej obietnicy.

Przepisy art. 229 § 3–5 k.k. określają kwalifikowane typy przekupstwa. Wyższą odpowiedzialność w tym przypadku uzasadnia nakłanianie osoby pełniącej funkcję publiczną do naruszenia przepisów prawa w zamian za korzyść lub jej obietnicę, jak również udzielanie korzyści za takie naruszenie. Typem kwalifikowanym przekupstwa jest też zgodnie z § 4 udzielenie osobie pełniącej funkcję publiczną korzyści majątkowej znacznej wartości albo jej obietnicy. Co do § 5 udzielenie lub obietnica udzielenia korzyści majątkowej lub osobistej zagranicznemu funkcjonariuszowi publicznemu w związku z pełnieniem tej funkcji, podlega analogicznej karze jak w dwóch wcześniejszych paragrafach.

Kolejnym artykułem jest art. 296 k.k., który ma dwie formy kwalifikowane, a mianowicie § 2, dotyczący sytuacji gdy sprawca działa w celu osiągnięcia korzyści majątkowej oraz § 3, jeśli sprawca wyrządza szkodę majątkową w wielkich rozmiarach. Jednocześnie przepis art. 115 § 6 k.k. w zw. z § 7 określa, iż wielki rozmiar ma szkoda przekraczająca w trakcie popełniania czynu zabronionego wartość 1.000.000 zł.

Także kwalifikowane przypadki określa art. 296a § 4 k.k., gdy sprawca swoim zachowaniem wyrządził jednostce, która go zatrudnia lub którą reprezentuje, znaczną szkodę majątkową. Szkoda majątkowa dotyczy zarówno straty, jaką poszkodowany poniósł, jak i korzyści, które mógłby osiągnąć gdyby nie wyrządzono mu szkody. W tym przypadku mamy do czynienia ze szkodą majątkową w rozumieniu cywilnoprawnym.

Artykuł 299 k.k. posiada dwa typy kwalifikowane. Pierwszy zawarty jest w § 5, gdy sprawca działa w porozumieniu z innymi osobami. Drugi natomiast dotyczy sytuacji, kiedy sprawca osiąga znaczną korzyść majątkową. Przez działanie w porozumieniu należy rozumieć współsprawstwo oraz formy oparte na porozumieniu współdziałania przestępnego (w tym pomocnictwo). Porozumienie takie musi obejmować co najmniej trzy osoby, które dokonują czynności przenoszenia własności, przewożenia za granicę lub wpłat środków pochodzących z zorganizowanej przestępczości.

Zapisy art. 271 § 3 k.k. jako kwalifikowaną postać uznają poświadczenie nieprawdy w celu osiągnięcia korzyści. Podmiotem przestępstwa może być tylko osoba upoważniona do wystawienia konkretnego dokumentu w cudzej sprawie.

4.2. Odpowiedzialność cywilna

Czyn korupcyjny może spowodować powstanie szkód o charakterze majątkowym zarówno w mieniu urzędu zatrudniającego skorumpowanego funkcjonariusza, jak i w mieniu innych osób fizycznych lub prawnych. Ustalając wysokość szkód spowodowanych czynem korupcyjnym, bierze się pod uwagę zarówno szkodę rzeczywistą, jak i utracone korzyści.

W obowiązującym porządku prawnym odpowiedzialność cywilną za szkody wyrządzone działaniem lub zaniechaniem urzędnika w związku z wykonywaniem obowiązków służbowych ponosi jego pracodawca (art. 120 § 1 ustawy — Kodeks pracy oraz art. 417–417¹ ustawy — Kodeks cywilny), a wysokość regresu przysługującego pracodawcy wobec pracownika została określona w ten sposób, że odszkodowanie ustala się w wysokości wyrządzonej szkody, jednak nie może ono przewyższać kwoty trzymiesięcznego wynagrodzenia przysługującego pracownikowi w dniu wyrządzenia szkody (art. 119 ustawy kodeks pracy). Pracownik może także sam ponieść odpowiedzialność cywilną na podstawie przepisów art. 415, 422 oraz 441 kodeksu cywilnego⁶⁹.

⁶⁹ K. Ścipień, Za co odpowie urzędnik?, <<http://finansepubliczne.bdo.pl>> (dostęp: korzystano 8.04.2011).

4.3. Odpowiedzialność dyscyplinarna

Przyjęcie łapówki implikuje również odpowiedzialność dyscyplinarną osoby przyjmującej korzyść, mającej status pracownika. W art. 52 § 1 k.p. zawarto najostrzejszą formę odpowiedzialności pracowniczej. Z tego tytułu pracodawcy przysługuje uprawnienie rozwiązania umowy o pracę bez wypowiedzenia z winy pracownika w trybie dyscyplinarnym.

Art. 52 § 1 k.p. ustanawia trzy przesłanki, z których każda może stanowić podstawę rozwiązania umowy o pracę bez wypowiedzenia z winy pracownika. Jest to:

- ciężkie naruszenie podstawowych obowiązków pracowniczych; przyjęcie łapówki wyczerpuje znamiona ciężkiego naruszenia obowiązków pracowniczych,
- popełnienie przez pracownika w czasie trwania umowy o pracę przestępstwa, które uniemożliwia dalsze zatrudnianie go na zajmowanym stanowisku, jeżeli przestępstwo jest oczywiste lub zostało stwierdzone prawomocnym wyrokiem. Przyjęcie łapówki stanowi przestępstwo, które stoi w rażącej sprzeczności ze stawianymi wymaganiami i z tego względu może stanowić podstawę rozwiązania umowy o pracę bez wypowiedzenia z winy pracownika. Doprecyzowanie „oczywistości” popełnienia przestępstwa jest przedmiotem sporów w doktrynie prawa i zdarza się, że pracodawcy — z ostrożności lub z innych przyczyn — zwlekają z rozwiązaniem umowy o pracę bez wypowiedzenia do czasu wydania przez sąd prawomocnego wyroku. Natomiast, jeżeli dochodzi do tymczasowego aresztowania, to stosunek pracy wygasa z upływem 3 miesięcy, o ile wcześniej nie nastąpiło rozwiązanie umowy o pracę bez wypowiedzenia z winy pracownika (art. 66 § 1 k.p.),
- zawiniona przez pracownika utrata uprawnień koniecznych do wykonywania pracy na zajmowanym stanowisku. Jest to najrzadziej stosowana w praktyce przyczyna rozwiązania umowy o pracę bez wypowiedzenia z winy pracownika. Przesłanka ta może znaleźć zastosowanie w odniesieniu do pracownika, który w następstwie przyjęcia łapówki został pozbawiony przez sąd lub inny organ uprawnień wymaganych dla wykonywania pracy na dotychczasowym stanowisku.

Warto zwrócić uwagę na fakt, że nawet jeśli pracodawca nie skorzysta z uprawnienia do rozwiązania umowy o pracę z łapówkarzem w trybie art. 52 § 1 k.p., to przyjęcie łapówki uzasadnia zastosowanie alterna-

tywnie środków łagodniejszych, takich jak rozwiązanie umowy o pracę za wypowiedzeniem. Jako przyczynę rozwiązania umowy o pracę podaje się np. utratę zaufania do pracownika, naruszenie przez pracownika przepisów obowiązującej w danej organizacji pragmatyki służbowej lub kodeksu honorowego, wywieranie niekorzystnego wpływu na pracę innych pracowników lub wizerunek pracodawcy.

Orzecznictwo SN jest bardzo rygorystyczne w odniesieniu do znacznego stopnia winy pracownika jako przesłanki rozwiązania z nim umowy bez wypowiedzenia. Pracodawca powinien zatem rozważyć, czy w jego interesie jest podjęcie wątpliwej decyzji o rozwiązaniu bez wypowiedzenia umowy, co wiąże się z ryzykiem przywrócenia pracownika do pracy przez sąd i zasądzenia wynagrodzenia za czas pozostawania bez pracy lub odszkodowania. Być może korzystniej dla pracodawcy jest w takiej sytuacji dokonać zwykłego wypowiedzenia, powołując jako jego uzasadnienie to zachowanie pracownika, które mogłoby okazać się niewystarczającą przyczyną do rozwiązania umowy z jego winy. Przywłaszczenie mienia pracodawcy jest zawsze ciężkim naruszeniem podstawowych obowiązków pracowniczych, niezależnie od tego, czy ze względu na jego wartość stanowi przestępstwo czy wykroczenie⁷⁰.

⁷⁰ K. Jaśkowski, E. Maniewska, Komentarz, LEX 2010, Komentarz bieżący do kodeksu pracy, <www.e-omega.lex.pl> (dostęp: korzystano 8.04.2011).

5. Polityka antykorupcyjna w przedsiębiorstwie

5.1. Etyka w przedsiębiorstwie

Biznes jest ogromnie podatny na korupcję i daje wiele możliwości dla nieuczciwych zachowań. Waga tego problemu jest poważna, bowiem korupcja to nie tylko łamanie przepisów. W codziennym życiu mamy do czynienia z sytuacjami, kiedy zachowania powszechnie uważane za naganne nie są sprzeczne z prawem.

W procesie zwalczania korupcji istotną rolę odgrywają kodeksy etyczne. Kodeksy to zbiory utrwalonych na piśmie norm postępowania odnoszących się do rozmaitych zachowań pracowników. Normują one działalność podmiotu, instytucji, urzędu, bywają spisem reguł, jakimi powinni kierować się w swojej działalności ich adresaci⁷¹.

Każde przedsiębiorstwo działa w otoczeniu innych podmiotów gospodarczych, a także klientów, kontrahentów oraz środowiska. Związane jest to z występowaniem sytuacji pociągających za sobą istnienie wielu problemów natury etycznej m.in. konkurencji, promocji, relacji z partnerami biznesowymi⁷².

Dlatego też kodeks etyczny powinien być elementem rozwoju firmy. Etyka pokazuje nam postawy, zachowanie w stosunku do innych ludzi. Ukazuje, co robić, jak robić, aby wszyscy wiedzieli, co jest słuszne. Jest gwarancją prawidłowych relacji wewnątrz i na zewnątrz firmy⁷³.

Przedsiębiorcy coraz częściej dążą do ujęcia elementów kultury organizacyjnej firmy w postaci właśnie kodeksów. Daje to konkurencyjną przewagę, jakiej firma w inny sposób nie mogłaby osiągnąć. Dobrze zaprojektowany kodeks etyczny przyczynia się do zwiększenia zysków przedsiębiorstwa. Dzieje się tak, gdyż ma to bezpośredni wpływ na zmniejszenie liczby przypadków korupcji, defraudacji oraz tzw. złych praktyk. Zmniejsza liczbę sytuacji, w których występuje konflikt interesów. Zwiększa natomiast zaufanie klientów, kontrahentów i partnerów. Wzrasta także dzięki niemu wiarygodność personelu i lojalność pracowników⁷⁴.

⁷¹ Centrum Etyki Biznesu, <www.wspiz.pl/~cebi> (dostęp: korzystano 8.04.2011).

⁷² M. Szymańska-Baster, Kodeks etyczny — jego rola i znaczenie w firmie, <<http://marek.wojciechowski3.nf.pl/Blog/289/Kodeks-etyczny-w-firmie-Moda-czy-potrzeba/etyka-biznes-globalizacja-clienting/>> (dostęp: korzystano 12.5.2011)

⁷³ <www.etykabiznesu.pl> (dostęp: korzystano 8.04.2011).

⁷⁴ W. Gasparski, Kodeks etyczny jako narzędzie w procesie budowania i utrwalania reputacji firmy, Centrum Etyki Biznesu, Instytutu Filozofii i Socjologii PAN oraz Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Zarządzania im L. Koźmińskiego w Warszawie.

W Polsce elementem systemu etyki w biznesie jest opracowany, na zlecenie Krajowej Izby Gospodarczej, przez Fundację „Instytut Badań nad Demokracją i Przedsiębiorstwem Prywatnym”, wzorcowy kodeks dla przedsiębiorców⁷⁵. Cele i istotę opracowania oddaje jego preambuła. Poszczególne zapisy mogą pomóc przedsiębiorcom w przygotowaniu własnych wersji takiego dokumentu:

Budowanie gospodarki rynkowej w Polsce jest związane z koniecznością przestrzegania zasad etyki i kultury przedsiębiorczości. Krajowa Izba Gospodarcza dostrzega dążenie do uczciwości i rzetelności w działalności gospodarczej wśród rosnącej grupy przedsiębiorców, dla których przestrzeganie norm etycznych i powszechnie przyjętych wzorców zachowań staje się faktem. (...) Krajowa Izba Gospodarcza zachęca przedsiębiorców do przyjmowania Kodeksów etyki i informowania o tym klientów i kontrahentów. Wzorem dla tych zasad, przyjmowanych przez indywidualne podmioty, może być prezentowany Kodeks etyki w działalności gospodarczej. Krajowa Izba Gospodarcza stoi na stanowisku, że we wszystkich działaniach przedsiębiorstwa niezbędne jest zachowanie podstawowych wartości etycznych i uznanie zobowiązań wobec wszystkich zainteresowanych działalnością firmy. (...).

Wypracowane przez Krajową Izbę Gospodarczą normy funkcjonowania organizacji w kontaktach z pracownikami, kontrahentami, środowiskiem stanowi zasadniczy składnik również w ramach koncepcji promocji etycznego prowadzenia biznesu „Przedsiębiorstwo Fair Play”. Koncepcja opiera się na korzyści jakie firma może osiągnąć w wyniku stosowania norm obejmujących sprawdzenie rzetelności postępowania w zakresach:

- reklamy i promocji, np. sposobów konkurowania, formułowania reklamy;
- kontaktów z klientami, np. sposobów rozstrzygania reklamacji, przepisów o rękojmi;
- kontaktów z kontrahentami, np. terminowość regulowania płatności;
- dotyczących pracowników, np. analizuje się przyczyny rozwiązywania umów o pracę, sprawdza wyniki kontroli Inspekcji Pracy, sprawdza terminowość wypłat wynagrodzeń;

⁷⁵ <www.kig.pl/index.php/Kodeks-etyki-dla-przedsiębiorców> (dostęp: korzystano 8.04.2011), Kodeks przygotowany na podstawie materiałów Institute of Business Ethics z Londynu.

- obejmujących społeczność lokalną, tj. kontakty pomiędzy lokalną społecznością a firmą, działania charytatywne i sponsoringowe, uciążliwość dla środowiska naturalnego;
- rzetelności wobec skarbu państwa, tj. terminowości świadczeń.

Przyznane certyfikaty „Przedsiębiorstwo Fair Play” są z reguły wykorzystywane do celów promocyjnych. Dzięki nim firmy podkreślają swoją solidność⁷⁶.

5.2. Rozwijanie programów antykorupcyjnych

5.2.1. Istota programu antykorupcyjnego

Jak już wcześniej wspomniano, korupcja osłabia gospodarkę poprzez wywoływanie dużej niestabilności w jej funkcjonowaniu. System wówczas staje się bardzo nieefektywny, co jest szczególnie uciążliwe przy planowaniu działalności biznesowej. Przedsiębiorca nie do końca wie, czy racjonalne przygotowanie działalności przyniesie mu założone korzyści. Również poprzez korupcyjne powiązania innych firm i podmiotów, jego założenia nie będą możliwe do zrealizowania. Jest to zawsze niebezpieczne dla podstaw funkcjonowania każdego przedsiębiorstwa. Ponadto korupcja w sposób z góry zamierzony zakłóca proces konkurencyjności, ułatwiając jednej ze stron, oczywiście tej nieuczciwej, osiągnięcie zamierzonego celu. Taka forma prowadzenia działalności biznesowej przynosi wymierne straty całej gospodarce narodowej.

Istotnym elementem z punktu widzenia funkcjonowania przedsiębiorstwa są koszty prowadzenia działalności gospodarczej. Korupcja natomiast jest jedną z najkosztowniejszych pozycji strat firmy.

Biorąc pod uwagę powyższe, każda organizacja doceniając wagę problemu korupcji powinna zdecydować się na podjęcie działań minimalizujących ryzyko w tym zakresie. W tym celu powinien zostać stworzony program antykorupcyjny wewnątrz organizacji. Przyjęcie programu nie jest dowodem na to, że wystąpiły w organizacji przypadki korupcji. Potwierdza jedynie, że instytucja potrafi lub próbuje oszacować istniejące ryzyko, po to aby w przyszłości uniknąć lub wyeliminować zdarzenia korupcyjne.

Korupcja uzależniona jest od norm moralnych, którymi kieruje się dana jednostka. Realizując program antykorupcyjny w przedsiębiorstwie

⁷⁶ <<http://www.przedsiębiorstwo.fairplay.pl>> (dostęp: korzystano 8.04.2011).

należy szczególną wagę przykładac do kształtowania świadomości. Wzory zachowań powinny przechodzić przez wszystkie szczeble instytucji. W przejrzystej strukturze organizacji jest to element niezbędny do tego, aby pracownicy identyfikowali się z „etycznym postępowaniem przedsiębiorstwa”. Wdrażając program, przedsiębiorca informuje także zewnętrznych kontrahentów, iż podejmuje się prowadzenia interesów w sposób uczciwy. Każdy podmiot zaangażowany w prowadzenie wspólnych interesów, musi być świadomy zasad funkcjonującego programu antykorupcyjnego u drugiej strony.

5.2.2. Tworzenie i zarządzanie programami antykorupcyjnymi

Zakres programu antykorupcyjnego

Program dotyczy głównie pracowników danego przedsiębiorcy oraz jego klientów. Charakter nawiązywanych i prowadzonych relacji biznesowych powinien wskazać, kogo nim objąć. Istotnym będzie złożoność procesów, które zachodzą w danym przedsiębiorstwie. Każdy taki proces musi być zidentyfikowany i przeanalizowany.

Główną ideą systemu powinno być rozwinięcie wymagań normy PN-EN ISO 9001:2009 o dodatkowe wymagania związane z procesami antykorupcyjnymi, opisane dokładnie w przygotowanej przez Polskie Centrum Badań i Certyfikacji (PCBC) dodatkowej normie o nazwie **System Przeciwdziałania Zagrożeniom Korupcyjnym (SPZK)**⁷⁷. Jest to system opracowany wspólnie przez Krajową Izbę Gospodarczą oraz Polskie Centrum Badań i Certyfikacji S.A. Jego zadaniem jest wspomaganie działania firm i instytucji, które chcą zwiększyć zaufanie do rzetelności ich postępowania. Można go zastosować w podmiotach posiadających certyfikowany system zarządzania jakością.

Dzięki zastosowaniu unikalnej analizy ryzyka, SPZK może pomóc w znalezieniu „miejsc” w przedsiębiorstwie, w których mogą wystąpić zagrożenia korupcyjne. Norma ta wspomaga realizowaną w naszym kraju strategię antykorupcyjną⁷⁸, a więc stanowi część ogólnej unijnej strategii

⁷⁷ <www.pcbc.gov.pl/doc/certyfikacja/systemy/wymagania.pdf> (dostęp: korzystano 8.04.2011).

⁷⁸ <http://www.mswia.gov.pl/portal/pl/83/149/Przeciwdzialanie_korupcji.html> (dostęp: korzystano 8.04.2011).

w tym zakresie⁷⁹. Jest podstawą do przygotowania rozwiązań zapewniających, iż wszelkie decyzje w danej organizacji będą rzetelne oraz, na ile to możliwe bezstronne.

W związku z powyższym omawiany program antykorupcyjny powinien dotyczyć całości zamierzeń i kierunków działań danej organizacji w zakresie doprowadzania do wyeliminowania potencjalnych zagrożeń korupcyjnych. Program taki powinien zostać przygotowany przez kierownictwo organizacji.

Formalnie wyrażona decyzja kierownictwa, powinna zobowiązywać do przestrzegania zasad etyki. Dobrym elementem takiego programu byłoby uwzględnienie najnowszych strategii państwa odnośnie korupcji. Będzie to świadczyło o poważnym potraktowaniu kwestii przez daną instytucję oraz o precyzyjnym rozeznaniu w najnowszych trendach i podejmowanych w skali całego kraju działaniach. Wśród zapisów procedury antykorupcyjnej nie może zabraknąć określenia sankcji za poszczególne jej naruszenia. Opracowanie skutecznej procedury antykorupcyjnej powinno zmusić osoby zarządzające przedsiębiorstwem do dokładnego przeanalizowania przejawów korupcji w konkretnych dziedzinach związanych z jego działalnością.

Decyzja kierownictwa

Klucz do rozwoju efektywnego programu zwalczającego przejawy korupcji znajduje się w rękach kierownictwa przedsiębiorstwa. Bez konkretnej decyzji firma nie zacznie sama z siebie eliminować niewłaściwe zachowania. Skuteczność działań zależy więc od:

- rozpoznania korzyści takich zmian,
- zidentyfikowania potencjalnych zagrożeń,
- przedstawienia programu antykorupcyjnego partnerom biznesowym (wszyscy powinni funkcjonować na podstawie tych samych, dobrych praktyk/zasad),
- systemu szkoleń doskonalących,
- skutecznego rozwiązywania zaistniałych sytuacji problemowych,
- zachęcania do otwartej dyskusji na temat zaistniałych problemów,
- nieustannego analizowania wdrożonego programu, w celu zwiększenia skuteczności.

⁷⁹ <www.europa.eu/legislation_summaries/fight_against_fraud/fight_against_corruption/l33301_en.htm> (dostęp: korzystano 8.04.2011).

Mottem przedsiębiorcy, który myśli o stworzeniu skutecznego systemu przeciwdziałania, powinno być hasło: „ZDECYDUJ, PRZEKAŻ, ZAREJESTRUJ, WYSZKOL I MONITORUJ”⁸⁰. Do zadań osób zarządzających przedsiębiorstwem należeć powinno także uświadamianie pracownikom znaczenia eliminowania korupcji.

Analiza ryzyka zagrożeń korupcyjnych

Oszacowanie ryzyka korupcyjnego powinno być przeprowadzone poprzez analizę procesów pod kątem identyfikacji potencjalnych źródeł zagrożeń. Następnie należałoby przeprowadzić analizę ryzyka oraz wyznaczyć ryzyka o poziomie nieakceptowanym tak, aby w kolejnym etapie określić postępowania z poszczególnymi ryzykami. Celem takich działań będzie minimalizacja poziomu ryzyka.

W dalszej kolejności organizacja musi na bieżąco identyfikować potencjalne zagrożenia. Należy wyznaczyć osobę odpowiedzialną za zarządzanie zidentyfikowanym ryzykiem. W procesie tym istotna jest umiejętna ocena skuteczności zastosowanych środków kontroli ryzyka. Wiąże się to z przekazywaniem informacji przełożonym oraz z koordynowaniem działań. Aby taki stan osiągnąć konieczne jest określenie w formie polityki antykorupcyjnej standardów popartych stosownymi procedurami a następnie ich wdrażanie przez:

- 1) zaznajomienie pracowników z polityką antykorupcyjną organizacji oraz z wprowadzonymi procedurami — stworzenie aktywnego systemu szkoleń, stałe podnoszenie kwalifikacji przez pracowników;
- 2) wprowadzenie systemu kontroli wewnętrznej — wykrywanie i eliminowanie stwierdzanych nieprawidłowości;
- 3) zgłaszanie zdarzeń/zagrożeń korupcyjnych, w tym z możliwością zachowania anonimowości zgłaszającego;
- 4) właściwe postępowanie ze zgłoszeniem — usunięcie wraz z „pozbyciem się” przyczyny nieprawidłowości, analiza w celu niedopuszczenia do wystąpienia podobnej sytuacji w przyszłości;
- 5) zagwarantowanie, że każde wykroczenie odnośnie wdrożonej procedury będzie mieć sankcję,

⁸⁰ Transparency International Polska, Zasady zwalczania łapownictwa w biznesie, 2008 r., s. 28, <www.transparency.pl> (dostęp: korzystano 12.5.2011)

- 6) wymianę informacji/doświadczeń — zarówno na forum organizacji, jak i na zewnątrz, np. z organizacjami przedsiębiorców (krajowymi i międzynarodowymi);
- 7) ocenę i aktualizację programu/procedur.

Istotnym elementem systemu, prowadzonym w ramach działań doskonalących powinno być przeprowadzenie postępowania z ryzykiem korupcyjnym. Takie ćwiczenie zapewni dokładnie zrozumienie zagrożenia wpływającego z korupcji.

Zalety wynikające z posiadania systemu antykorupcyjnego, wg Transparency International⁸¹, to:

- 1) zapewnienie lepszego dostępu do rynków międzynarodowych;
- 2) zwiększenie szansy na uzyskanie kontraktu rządowego;
- 3) zapewnienie lepszej ochrony dla przedsiębiorstwa oraz pracownika, którzy są lepiej chronieni przed sankcjami prawnymi, utratą licencji lub wpisaniem na tzw. czarną listę;
- 4) dobra reputacja biznesu powoduje, iż jest on bardziej atrakcyjny do zbycia/nabycia;
- 5) prowadzenie „etycznego” biznesu, który automatycznie staje się dobrym miejscem pracy, tworzy pozytywne relacje i podnosi morale;
- 6) biznes, który staje się bardziej atrakcyjny dla organizacji finansowych;
- 7) możliwość zaoszczędzenia pieniędzy, które zostałyby roztrwonione na łapówki i inne zachęty.

W praktyce można zaobserwować interesujące innowacje w zakresie budowy mechanizmów zapobiegania omawianemu ryzyku. Firma certyfikacyjna Det Norske Veritas opublikowała narzędzie pomiaru skuteczności zarządzania, zmierzające do ograniczenia ryzyka defraudacji i korupcji: Profil Odporności na Defraudację i Korupcję⁸². W 2007 roku firma DNV opracowała profil odporności dla pierwszego polskiego przedsiębiorstwa. W tym samym roku ukazał się również polski przekład książki N. Iyera i M. Samociuka⁸³. Autorzy wzywają do zbudowania i wdrożenia „systemu

⁸¹ Tamże, s. 7.

⁸² Profil Odporności Organizacji na Defraudację i Korupcję (Fraud and Corruption Resistance Profile — FCRP), DNV, 2005–2006 Det Norske Veritas.

⁸³ N. Iyer, M. Samociuk, Defraudacja i korupcja. Zapobieganie i wykrywanie, Warszawa 2007.

odporności organizacji”, który obniży poziom motywacji pracownika do popełnienia oszustwa oraz wprowadzi zabezpieczenia przed tego typu działaniami.

5.2.3. Polityka antykorupcyjna

Zasady Polityki Antykorupcyjnej

1. Celem polityki jest wyeliminowanie wszelkich zjawisk korupcyjnych mogących zachodzić w związku z funkcjonowaniem naszego przedsiębiorstwa.
2. Polityka uwzględnia strategię i działania organów państwowych, zmierzające do wyeliminowania zachowań korupcyjnych ze wszystkich sfer życia gospodarczego i społecznego.
3. Realizacja założeń Polityki spoczywać powinna na wszystkich uczestnikach procesu biznesowego — konieczność zapoznania klientów i kontrahentów z niniejszą Polityką.
4. W przypadkach zachowań korupcyjnych na równi traktuje się dającego i biorącego łapówkę.
5. Pracownikom nie wolno brać udziału w jakichkolwiek zachowaniach mających znamiona korupcyjne, w tym w szczególności polegające na żądaniu korzyści majątkowej lub osobistej.
6. Klientom i kontrahentom nie wolno przychylić się do propozycji lub żądania korzyści od pracownika naszego przedsiębiorstwa.
7. Informacja o ewentualnym wyżywieniu i transporcie oferowanym przez klienta lub kontrahenta, musi być jawna i dostępna (zakomunikowana) w celu zapewnienia przejrzystości procesu biznesowego.
8. Klientom i kontrahentom nie wolno oferować pracownikom naszego przedsiębiorstwa korzyści majątkowych lub osobistych.
9. Przedsiębiorstwo wprowadzić powinno odrębne regulacje dotyczące wręczania i przyjmowania prezentów, udziału w sponsorowanych imprezach rozrywkowych oraz ponoszenia kosztów reprezentacyjnych.
10. Jeśli klient/kontrahent podejrzewa, że może zachodzić zachowanie mające znamiona korupcji, powinien natychmiast przekazać stosowne informacje kierownictwu naszego przedsiębiorstwa. Jeżeli podejrzenia takie dotyczą kierownictwa naszej organizacji, powinny one zostać przekazane do właściwych organów ścigania.

Dobre praktyki

1. Zaangażowanie wszystkich stron procesu biznesowego (pracowników przedsiębiorstwa, klientów i kontrahentów) w celu komunikowania niniejszej Polityki oraz edukowania w celu jej przestrzegania.
2. Przedsiębiorstwo zobowiązuje się do przyjęcia Kodeksu Etycznego (o ile go jeszcze nie posiada) — uczciwe postępowanie jest niezbędnym elementem zdrowych relacji biznesowych.
3. Zapewnienie regularnych szkoleń dla pracowników na temat Etyki i Polityki Antykorupcyjnej.
4. System kontroli wewnętrznej — stwierdzanie i eliminowanie zachowań korupcyjnych we wszystkich istniejących w organizacji procesach biznesowych.
5. Jasne zdefiniowanie skutków zachowań korupcyjnych i nieprzestrzegania zasad Polityki Antykorupcyjnej — włącznie z karą finansową, utratą stanowiska pracy oraz zawiadomieniem organów ścigania.
6. Bieżąca współpraca z kontrahentami w celu eliminowania zachowań korupcyjnych.
7. Naruszenie niniejszej Polityki równa się naruszeniu przepisów, w szczególności procedur wewnętrznych.
8. Zapoznawanie się z najnowszymi krajowymi i międzynarodowymi trendami dotyczącymi zwalczania korupcji.

6. Przykłady zachowań korupcyjnych

Przykład nr 1 (art. 228 k.k.)

Pracownicy przedsiębiorstwa państwowego do jubileuszu 30 lat pracy brakowało kilku tygodni. Nieoczekiwanie jednak znalazła się na liście przewidzianych do grupowego zwolnienia. Wyjście z sytuacji znalazł prezes firmy, który obiecał kobiecie, że nie zwolni jej, pod warunkiem, że odda mu całą kwotę 2.845,81 zł, należną jej z tytułu jubileuszu. Kobieta zgodziła się na stawiane warunki. Kiedy otrzymała wypłatę, „uzbrojona” w dyktafon poszła do szefa wręczyć mu obiecaną kwotę. Zastała jego zastępcę, który stwierdził, że o wszystkim wie i chętnie odbierze pieniądze. Kobieta nagrywając rozmowę poprosiła o przeliczenie na głos otrzymanej gotówki. Zapytała również, czy może sobie zachować na pamiątkę 30 lat pracy końcówkę jubileuszu, tj. 81 groszy. Wiceprezes odmówił twierdząc, że umowa opiewała na całą, co do grosza kwotę. Prokuratura Rejonowa w K. przedstawiła prezesowi przedsiębiorstwa zarzut przyjmowania korzyści majątkowej w związku z pełnieniem funkcji publicznej. Wiceprezesowi zarzucono pomocnictwo⁸⁴.

Przykład nr 2 (art. 228 i 229 k.k.)

Przedsiębiorca z branży samochodowej wręczał łapówki celnikom w zamian za przyspieszenie procedury odprawy. W sprawie tej zatrzymano łącznie trzynaście osób (celników, przedsiębiorców, rzeczoznawcę Polskiego Związku Motorowego oraz właściciela agencji celnej).

Przykład nr 3 (art. 230a k.k.)

Właścicielka biura rachunkowego chciała uniknąć kontroli. Żeby zapewnić sobie tzw. „święty spokój”, obiecując 10 tys. zł, zwróciła się o pomoc do osoby, o której wiedziała, że pracuje w organach ścigania. Osoba ta zgłosiła sprawę swoim przełożonym.

Przykład nr 4 (art. 296 k.k.)

W sierpniu 2007 r. prezes i członek zarządu firmy E, sprzedali poniżej wartości rynkowej 10-hektarową działkę spółce B pomimo że inni oferenci proponowali za działkę nawet dwukrotnie wyższą cenę. Jak się okazało kilka miesięcy później wartość tej nieruchomości wzrosła parokrotnie, mimo że nowy właściciel nie poczynił żadnych nakładów. Były prezes zarządu

⁸⁴ D. Palacz, D. Woźnicki, A. Wojtkowski, Korupcja i mechanizmy jej zwalczania, Warszawa 2001, s. 4. <<http://www.batory.org.pl/korupcja/pub.htm>> (dostęp: korzystano 8.04.2011).

wspólnie z byłym członkiem zarządu narazili spółkę na straty sięgające blisko 18 mln zł.

Przykład nr 5 (art. 296a k.k.)

Właściciel firmy produkcyjnej spotkał się z niepokojącym zjawiskiem w swojej firmie w procesie doboru składników do produkcji wyrobów. Grupa technologów nie była w stanie skomponować produktu przy wykorzystaniu tanich, jednocześnie dobrych składników krajowych. Dopiero zastosowanie składników zagranicznych, *de facto* droższych przynosiło efekty. Przypadkowo właściciel dowiedział się, że firma sprzedająca zagraniczne komponenty daje atrakcyjne prowizje jego technologom. Producent zwolnił ekipę technologów i zatrudnił nowych, którym udało się wykorzystać tańsze składniki.

Przykład nr 6 (art. 231 k.k.)

Firma produkowała materiały hydroizolacyjne oraz kleje. Jednym z takich materiałów był klej do klejenia na zimno. Firma zwróciła się o stosowny certyfikat. Jednak instytucja certyfikująca bezzasadnie przedłużała proces certyfikacyjny pomimo faktu, iż producent dostarczył wszystkie niezbędne materiały oraz tego, iż opłacił wszystkie wymagane opłaty. Dopiero po trzech latach instytucja certyfikująca wyraziła zgodę na aprobatę techniczną. Jednak w tym czasie na rynek weszły konkurencyjne wyroby z krajów UE i jego produkcja straciła sens.

Przykład nr 7 (art. 296a k.k.)

Do jednej z firm produkujących materiały budowlane zwróciła się pracownia architektoniczna z propozycją umieszczania jej materiałów w opracowywanych przez tę pracownię projektach w zamian za „prowizję”.

Przykład nr 8 (art. 228, 229 k.k.)

Dwóch biznesmenów kupiło od kilkudziesięciu rolników grunt, na którym władze planowały wybudować drogę. Pierwszy z nich za metr kwadratowy gruntu zapłacił po 99 zł, a następnego dnia odsprzedał miastu nabyty teren o powierzchni 2,7 tys. m² po 390 zł za m². Drugi z nich zakupił grunt po 107 zł, a odsprzedał po 280 zł. Miasto na tej transakcji straciło 1,9 mln zł⁸⁵.

⁸⁵ Transparency International Polska, Mapa korupcji w Polsce, Warszawa 2001, s. 106.

Przykład nr 9 (art. 296 k.k.)

Wiceprezesi państwowej spółki podpisali umowę z dziennikarzami na tworzenie korzystnego wizerunku firmy. Dziennikarze, występujący jako spółka, zobowiązali się w umowie do blokowania spekulacji mediów wokół planowanych inwestycji, ochrony zarządu przed atakami prasowymi i doradztwo po przeciekach informacji. Umowa opiewała na 15 tys. EUR. Po trzech miesiącach umowę rozwiązano. Zarząd spółki płacił im po 60 tys. zł miesięcznie, mimo że opracowali zaledwie wstępne założenia planu PR dla firmy⁸⁶.

Przykład nr 10 (art. 228, 229 k.k.)

Członek zarządu miasta i radny gminy wyjechali do Kanady oglądać tamtejsze przedsiębiorstwa zajmujące się utylizacją odpadów. Wycieczkę opłaciła im firma, która później weszła z miastem w spółkę, powołaną do wybudowania w M. zakładu przetwarzającego komunalne śmieci.

Przykład nr 11 (art. 299 k.k.)

Trzej przedsiębiorcy przez ponad sześć lat prowadzili firmę, która nie była zarejestrowanym podatnikiem podatku VAT. Firma wystawiła na terenie kraju kilkaset fikcyjnych faktur. Poprzez faktury dokumentowano wykonanie usług lub sprzedaż towarów, które nigdy nie miały miejsca, bądź też zostały wykonane przez innych przedsiębiorców. Falszywe dokumenty służyły do zaniżania należnego podatku oraz pomniejszania podatku dochodowego. Skarb Państwa stracił kilkanaście milionów zł.

Przykład nr 12 (art. 305 k.k.)

Firma budowlana zwróciła uwagę, że w otrzymanych materiałach przetargowych brakuje stron. Na pisemną interwencję w tej sprawie otrzymała odpowiedź, że brakująca strona jest nieistotna dla warunków tego przetargu. Pracownik przyjmujący odpowiedź nie zwrócił uwagi na różnicę w informacji pomiędzy wymienionymi stronami. Później okazało się, że różnica była na tyle istotna, że oferta firmy budowlanej została odrzucona ze względu na braki formalne, nie zawierała wymaganej listy urządzeń, które należało dostarczyć inwestorowi.

⁸⁶ Tamże, s. 114.

Przykład nr 13 (art. 296 i 296a k.k.)

Byłemu dyrektorowi oddziału banku, obecnie prezesowi innego banku, zarzucono udzielanie olbrzymich kredytów pięciu spółkom. Od początku wiadomym było, że nie były one w stanie ich spłacić. Bank jednak przydzielał im dalsze kredyty, mimo iż nie spłacały wcześniejszych. Jedną ze spółek należała do syna prezesa, zatrudniona w niej była żona prezesa, a wnioski o kredyt podpisywał jego kuzyn. Oddział banku stracił co najmniej 50 mln zł⁸⁷.

Przykład nr 14 (art. 228, 230 i 231 k.k.)

Byłemu prezydentowi i byłemu członkowi zarządu miasta B zarzucono przyjęcie łapówek na kwotę 450 tys. zł w związku z wydaniem pozwolenia na budowę i użytkowanie hipermarketów na działce pierwotnie przeznaczonej pod zabudowę mieszkaniową. W procedurze brał udział adwokat — współzałożyciel spółki służącej przekazaniu łapówki.

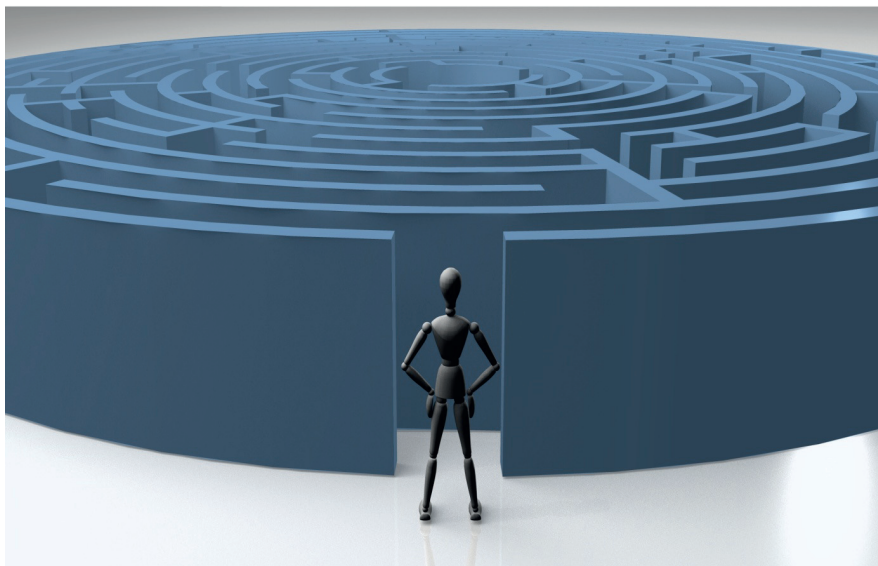
Przykład nr 15 (art. 231, 296 k.k.)

Kierownictwo spółki państwowej, zostało oskarżone o nadużywanie uprawnień i niedopełnienie obowiązków przy gospodarowaniu mieniem spółki. Zamawiając urządzenia, dyrekcja tego okręgu zawierała bardzo niekorzystne umowy, płacąc wielokrotnie więcej niż kosztowały poszczególne urządzenia. Skarb Państwa stracił poprzez te działania ok. 11 mln zł.

Przykład nr 16 (art. 296a, 299 k.k.)

Kierownik w dziale telefonii stacjonarnej zakładał fundusze łapówkowe mające zapewnić koncernowi lukratywne zagraniczne kontrakty. Działał on na polecenie swoich zwierzchników. Stworzył przez to skomplikowany system podstawionych firm, przez które kilka lat wyprowadzał z koncernu pieniądze. Następnie funduszy tych używano, by przekupywać zagranicznych potencjalnych dostawców, klientów, a także urzędników. W sprawę zaangażowani byli obywatele siedmiu państw. Wartość podejrzanych transakcji wyniosła ponad 6 mld zł.

⁸⁷ Tamże, s. 62.

7. Sposoby zachowań w sytuacji korupcyjnej

Gdy przedsiębiorca znajdzie się w sytuacji zagrożenia korupcyjnego, konieczna staje się umiejętność połączenia przepisów prawa i wynikających z nich procedur lub algorytmów postępowania. Dlatego też w kolejnej części opracowania przedstawiono propozycje postępowania w takich sytuacjach.

Należy jednak zaznaczyć, że nie ma idealnych algorytmów postępowania, których zastosowanie przyniesie pożądaný skutek. Prezentowane algorytmy przedstawiają jedynie ogólne zasady postępowania dla przedsiębiorcy. Z uwagi na sytuacje nietypowe, ich stosowanie nie może wyłączyć rzeczowej oceny sytuacji i rozsądku przy podejmowaniu decyzji, co do sposobu działania w konkretnej sytuacji. Podkreślić należy, iż jednym z podstawowych zachowań społecznych ograniczających korupcję jest odmowa wręczenia, czy też przyjęcia łapówki. Trzeba sobie uświadomić, że „uwikłanie się” w sytuację korupcyjną, wpływa często na całe dalsze życie. Nie ujawniając takiej sytuacji, stajemy się „zakładnikami” współsprawcy przestępstwa oraz ewentualnie innych osób. Przyznając się do wręczenia łapówki zanim o popełnionym przestępstwie dowie się organ ścigania, możemy skorzystać z tzw. klauzuli bezkarności, gwarantującej całkowitą bezkarność z tytułu wręczenia łapówki.

Przykładem jest sprawa wszczęta na podstawie zawiadomienia i skorzystania z art. 229 § 6 k.k. przez przedsiębiorcę budowlanego, który po wygraniu przetargu, w trakcie realizacji robót był zmuszany przez zlecniodawcę do systematycznego wręczania mu korzyści majątkowych, po to, aby otrzymywać zapłatę za wykonane roboty. Istnieją trzy drogi w których zachowania korupcyjne mogą być poddawane sankcjom:

- droga służbowa — poprzez zawiadomienie przełożonych skorumpowanego,
- odpowiedzialność dyscyplinarna lub zawodowa — przez zawiadomienie odpowiednich organów,
- odpowiedzialność karna — przez zawiadomienie organów ścigania (w przypadku popełnienia przestępstwa).

Dwie pierwsze są zalecane, kiedy czyn korupcyjny nie wyczerpuje znamion przestępstwa, tj. narusza zasady etyki, godności zawodu, bądź obowiązki zawodowe, np. spotkania wykonawców z członkami komisji przetargowych poza siedzibą zamawiającego, po godzinach urzędowania, częste rozmowy telefoniczne członków komisji z wykonawcami. Natomiast trzeci sposób postępowania opisany jest poniżej.

7.1. Algorytm postępowania przedsiębiorcy, wobec którego podjęto próbę skorumpowania, sytuacja w relacji przedsiębiorca — urzędnik:

- W przypadku, gdy urzędnik, sugeruje „załatwienie w inny sposób”⁸⁸ sprawy, z którą przedsiębiorca przyszedł do urzędu⁸⁹, należy poinformować go, że takie zachowanie może być potraktowane jako przestępstwo.
- W razie kontynuowania przez urzędnika zachowania świadczącego o żądaniu otrzymania korzyści majątkowej, albo jej obietnicy, należy poprosić o dokładną interpretację jego zachowania pytając „**co Pan/i przez to rozumie/proponuje?**”. Sama sugestia, by np. „sprawę załatwić w inny sposób” nie daje wystarczających podstaw do stwierdzenia, że doszło do próby korupcji. Jednocześnie wskazane jest przyzwanie osoby trzeciej do czynności, celem potwierdzenia przebiegu zdarzenia. Może to być osoba, która przyszła z przedsiębiorcą do urzędu, względnie osoba z zewnątrz, np. inny petent lub inny urzędnik.
- Poinformować o zdarzeniu przełożonego urzędnika, względnie organu nadrzędnego.
- W razie jednoznacznego zachowania urzędnika wskazującego na chęć otrzymania przez niego łapówki, przedsiębiorca powinien potraktować sytuację jako fakt usiłowania skorumpowania go i podjąć następujące czynności:
 - 1) dążyć do uzyskania jak największej ilości dowodów potwierdzających popełnienie przestępstwa, np. nagranie rozmowy, wskazanie świadków. W przypadku wręczenia urzędnikowi łapówki, ustalenie miejsca gdzie urzędnik ją ukrył;
 - 2) poinformować urzędnika, że dopuścił się popełnienia przestępstwa sprzedajności;

⁸⁸ Korupcję charakteryzuje rozwijająca się symbolika, służąca kamuflażowi zachowań. W takich sytuacjach przedmiot łapówki określa się jako np. „wyrazy wdzięczności”, „świadczenia szczególne”, „dowody współpracy”, „przyspieszacz”, „napiwek”, „smarowacz”, „zbieranie poczty królów polskich” (proponuję proszę pana Jagiełłę, żeby było bez kłopotów), „jak się da, to się zrobi”.

⁸⁹ W miarę możliwości przedsiębiorca powinien tzw. sprawy urzędowe „przeprowadzać” w urzędzie. Nie można dopuszczać do sytuacji, w której to urzędnik przychodzi do przedsiębiorcy.

- 3) przybrać do dalszych czynności osoby trzecie, informując o zdarzeniu przełożonego urzędnika (jeśli do sytuacji korupcyjnej doszło na „terenie” przedsiębiorcy i jeżeli to możliwe, dokonać zgodnie z art. 243 § 1 k.p.k., tzw. obywatelskiego zatrzymania urzędnika);
- 4) wykonać wszelkie czynności wobec urzędnika w obecności osoby trzeciej. Jest to szczególnie ważne z uwagi na niebezpieczeństwo pomówienia;
- 5) niezwłocznie powiadomić o zdarzeniu organy ścigania, np. CBA, policję (art. 304 § 1 k.p.k. — tzw. społeczny obowiązek zawiadomienia o przestępstwie) oraz przełożonego urzędnika.

Jeżeli przedsiębiorca w wyniku oceny sytuacji uzna, że ww. sposób działania będzie nieefektywny dowodowo, po wyjściu z urzędu niezwłocznie zwraca się o pomoc do organów ścigania. Służby te dysponują uprawnieniami procesowymi i operacyjnymi oraz profesjonalnymi środkami technicznymi umożliwiającymi zabezpieczenie dowodów popełnienia przestępstwa. Osoba zgłaszająca może się zwrócić z prośbą o nieujawnianie, iż to ona złożyła zawiadomienie. Czynności zostaną wówczas podjęte w formie operacyjno-rozpoznawczej;

- 1) oczekiwać wraz z przedsiębiorcą na przybycie funkcjonariusza wezwanego organu ścigania;
- 2) pozostawić dalsze czynności na miejscu zdarzenia funkcjonariuszowi wezwanej służby;
- 3) pozostawać do dyspozycji celem poddania się czynnościom procesowym (np. zawiadomienia o przestępstwie, złożenia zeznań w charakterze świadka).

Przedsiębiorcy nie wolno:

- 1) zachowywać się względem urzędnika w sposób dający podstawę do uznania za prowokację, nakłanianie lub namawianie do korupcji;
- 2) zwlekać z powiadomieniem organów ścigania — jeśli nie uczynił tego w urzędzie, powinien to uczynić natychmiast po jego opuszczeniu.

7.2. Algorytm postępowania przedsiębiorcy, wobec którego podjęto próbę skorumpowania, sytuacja w relacji przedsiębiorca — przedsiębiorca

Przeprowadzona w niniejszym opracowaniu analiza prawno-karna przestępstwa łapownictwa, upoważnia do stwierdzenia, że w żadnej dzie-

dzinie przestępczości nie ma tak płynnego przejścia od legalności do stanu bezprawia. Dokonując oceny zachowania korupcyjnego należy rozważać takie okoliczności jak: zwyczaj obowiązujący w danej grupie społecznej, osoba przyjmująca korzyść, rozmiar i charakter przyjmowanej korzyści, jej cel. Przypadkiem, kiedy formalne wypełnienie znamion przestępstwa sprzedajności lub przekupstwa nie stanowi czynu zabronionego, jest zaistnienie kontratypu zwyczaju, uznawanego od dawna za okoliczność wyłączającą bezprawność. Należy jednak zaznaczyć, że nie istnieje zwyczaj dawania napiwków osobie pełniącej funkcję publiczną⁹⁰.

Ważnym jest także wyznaczenie granicy między dopuszczalnymi a niedopuszczalnymi korzyściami. Wymaga to odpowiedzi na wiele pytań, np.: kogo korzyść wzbogaca, a komu szkodzi; czy korzyści są wykazywane w księgowości firmy, czy są ukrywane; czy są zgłaszane do opodatkowania; jak wielkie są to kwoty; czy korzyść następuje przed, czy po transakcji; czy korzyść stanowi upust wykazywany w dokumentach. *Nieetyczne są takie korzyści, które podważają uczciwość procesu negocjacji, zawierania transakcji itp. Są one podejrzane, gdy nie są powszechną i jawną praktyką, jak dawanie napiwku w pewnych krajach, traktowanego przecież w innych jako zachowanie niestosowne*⁹¹.

Ogólnie wypracowane normy postępowania w budowaniu korzystnych relacji biznesowych pozwalają na pewne formy upominków wręczanych innym osobom, ale nie powinny przekraczać określonych kwot i wartości, które umownie przyjmuje się za symboliczne. Jednakże w ramach takiej działalności oferowane bywają dobra lub usługi czasem powodujące trudności w odróżnieniu powszechnie akceptowanej w danym środowisku biznesowym kurtuazji od pozyskiwania przychylności osoby mającej moc podejmowania korzystnej dla firmy decyzji⁹².

Reasumując powyższe, zachowanie uznane jako przestępcze w relacji przedsiębiorca — urzędnik, nie zawsze będzie wyczerpywało znamiona przestępstwa w relacji przedsiębiorca — przedsiębiorca. W przypadku jednak stwierdzenia zachowania o znamionach łapownictwa w relacji przedsiębiorca — przedsiębiorca zasadnym jest przeprowadzenie czynności

⁹⁰ Por. B. Kolasiński, wyd. cyt.

⁹¹ <<http://etyka-biznesu.elf24.pl>> (dostęp: korzystano 8.04.2011).

⁹² Por. Polscy przedsiębiorcy przeciw korupcji, Instytut Badań nad Demokracją i Przedsiębiorstwem Prywatnym, Warszawa 2008.

z uwzględnieniem modyfikacji dotyczącej miejsca popełnienia przestępstwa opierając się na ww. algorytmie przedsiębiorca — urzędnik.

7.3. Algorytm postępowania pracownika poddawanego presji korupcyjnej lub posiadającego informacje na temat korupcyjnego zachowania innego pracownika (sytuacja wewnątrz przedsiębiorstwa):

- Pracownik powiadamia bezpośredniego przełożonego o zdarzeniu zgodnie z przyjętą wewnętrzną procedurą. Jeżeli okoliczności to uzasadniają, pracownik przekazuje informację bezpośrednio właścicielowi podmiotu (prezesowi).
- Pracownik w miarę możliwości powinien samodzielnie dążyć do uzyskania jak największej liczby dowodów na potwierdzenie popełnienia przestępstwa, np. nagranie rozmowy, zebranie dokumentów, wskazanie świadków.
- Pracownik przekazuje zebrane materiały przełożonemu, ewentualnie wskazuje ich miejsce.
- Na wniosek kierownika, ewentualnie właściciela podmiotu (prezesa) wszczyna się czynności wyjaśniające. W przypadku stwierdzenia przestępstwa sprawę kierują do organu ścigania.
- Jeżeli kierownik, ewentualnie właściciel podmiotu (prezes) w wyniku oceny sytuacji uzna, że będzie to działanie nieefektywne dowodowo, zwraca się o pomoc do organów ścigania, np. CBA, policji. Czynności podjęte zostaną wówczas w formie operacyjno-rozpoznawczej.
- Ww. współdziałają z organem ścigania, w zakresie koniecznym do sprawdzenia informacji o korupcji i uzyskania dowodów.
- Kierownictwo przedsiębiorstwa analizuje zaistniałe zdarzenie w celu wprowadzenia stosownych zmian organizacyjno-prawnych, zapobiegających podobnym sytuacjom w przyszłości.

7.4. Profilaktyka antykorupcyjna — sposoby ograniczenia korupcji

- „Przykład z góry” — promowanie uczciwych i przejrzystych zasad. Pracownicy muszą mieć pewność, że przełożeni postępują uczciwie i że będą

taki styl egzekwować od nich. Priorytetem powinno być upowszechnienie przekonania, że wykroczenia nie będą tolerowane i „zamiatane pod dywan” a każde przestępstwo będzie zgłoszone i wyjaśnione⁹³.

- Wdrożenie systemu sprawozdawczości — przełożeni powinni wiedzieć, jakie zadania i jak wykonywane są przez podwładnych. Bieżąca sprawozdawczość jest narzędziem dyscyplinującym dla pracowników, a w przypadku wykrycia nieprawidłowości, również ważnym dowodem.
- Procedura informowania przełożonych o swoich podejrzeniach — jak najkrótsza, np. bezpośrednio do kogoś z kierownictwa; zapewnienie dyskrecji przy zgłoszeniach.
- Określenie zakresu obowiązków pracowników — eliminowanie dowolności w sposobie pracy.
- Rotacja w ramach zespołów pracowniczych — zmiany spowodują większą przejrzystość podejmowanych decyzji i utrudnią powstanie wewnętrznych powiązań sprzyjających nadużyciom.
- Analiza ryzyka — ocena zagrożenia korupcją, wprowadzenie procedur zapewniających szczególną ochronę.
- Przyjęcie zasady kontaktów z urzędnikiem tylko w siedzibie urzędu i każdorazowe dokumentowanie tego faktu.
- Stosowanie zasady tzw. dwóch par oczu — przedsiębiorca powinien spotykać się z urzędnikiem w obecności osoby towarzyszącej.
- Zasada pisemności, dokumentowania czynności wobec urzędu, np. przy zamówieniach publicznych.
- Niedopuszczanie do wykorzystania zasobów przedsiębiorstwa do celów nieuczciwych lub niezgodnych z prawem.
- Przedsiębiorstwo nie może zlecać ani upoważniać kogokolwiek do przekazywania jakichkolwiek środków pieniężnych lub wręczania prezentów albo składania obietnic przekazania pieniędzy lub wręczenia wartościowego przedmiotu jakiejkolwiek osobie lub na korzyść jakiejkolwiek osoby, w tym „funkcjonariuszy publicznych”, w celu nawiązania lub utrzymania relacji biznesowej, uzyskania innych korzyści w prowadzeniu działalności lub stwarzających podejrzenie co do takiego przeznaczenia.
- Księgi rachunkowe i ewidencje przedsiębiorstwa muszą rzetelnie odzwierciedlać stan transakcji oraz zbywania aktywów.

⁹³ Por. z „Profil odporności organizacji na defraudację i korupcję”, Fundacja Det Norske Veritas.

- Pracownicy uczestniczący w transakcjach międzynarodowych muszą zapoznać się z polityką antykorupcyjną obowiązującą w państwach, w których przedsiębiorstwo prowadzi działalność, tak aby umiejętnie zareagować we wszystkich sytuacjach związanych z przekazywaniem środków pieniężnych (dołączanie do zespołów negocjacyjnych osoby znającej język macierzysty kontrahenta).
- Należy stosować kodeks etyki i SPZK⁹⁴ — największe szanse na funkcjonowanie ma kodeks przygotowywany wspólnie z pracownikami.
- Zgłaszania korupcji, zarówno w procedurze wewnętrznej, jak i do organów ścigania (możliwość skorzystania z klauzuli bezkarności).
- Zasady współpracy z podmiotami zewnętrznymi — zmniejszając prawdopodobieństwo powstawania zagrożeń korupcyjnych.
- Wprowadzenie zasad wręczania/przyjmowania prezentów oraz udziału w nieformalnych spotkaniach biznesowych (np. kolacje, wydarzenia kulturalne, sportowe).
- Zakaz wręczania prezentów w przypadku, gdy mogłoby to zostać zinterpretowane jako łapówka lub rekompensata za biznesową przysługę.
- Zakaz wręczania prezentów osobom pełniącym funkcje publiczne.
- Sprawdzanie przestrzegania zasad wręczania/przyjmowania prezentów — działania kontrolne.
- Uczciwe współzawodnictwo z konkurencją, bez podważania ich reputacji (wzmacnianie własnej reputacji).
- W razie wątpliwości zwrócić się o pomoc do organizacji pozarządowych, ewentualnie do organów ścigania.

Według wytycznych OECD przedsiębiorstwa nie powinny proponować, obiecywać, dawać ani żądać łapówek bądź innych nieuzasadnionych korzyści w celu uzyskania czy też utrzymania nieuczciwej przewagi handlowej lub jakiegokolwiek innej. Nie powinny być zachęcane do oferowania łapówek czy innych bezprawnych korzyści, tj.:

- 1) nie powinny proponować ani poddawać się żądaniom płacenia urzędnikom lub partnerom biznesowym jakiegokolwiek płatności poza kwotą z umowy; nie powinny wykorzystywać sub-kontraktów do przekazywania pieniędzy urzędnikom, pracownikom partnerów biznesowych lub ich krewnym czy też podmiotom powiązanim;

⁹⁴ Patrz tezy do rozdz. 5.

- 2) powinny zagwarantować, że wynagrodzenie przedstawicieli jest odpowiednie i otrzymywane za prawomocne usługi; jeśli to konieczne należy stworzyć listę przedstawicieli odpowiedzialnych za transakcje;
- 3) powinny zwiększać przejrzystość działalności w celu zwalczania korupcji i wyłudzeń poprzez m.in. ujawnienie systemów zarządzania, które przedsiębiorstwo przyjęło;
- 4) powinny promować wśród pracowników politykę w kwestii zwalczania korupcji i wyłudzeń przez udostępnianie informacji o niej oraz programy szkoleniowe;
- 5) powinny przyjąć systemy kontroli zarządzania zmniejszające możliwość wystąpienia korupcji i wyłudzeń oraz praktyki księgowo i audytowe zapobiegające tworzeniu tajnych kont oraz dokumentów nieoddających uczciwie transakcji, z którymi są związane;
- 6) nie powinny potajemnie finansować kandydatów na urzędy, organizacji politycznych⁹⁵.

7.5. Symptomy ryzyka wystąpienia korupcji

W wadliwie funkcjonującym przedsiębiorstwie możliwe jest wystąpienie m.in. następujących symptomów mogących wskazywać na zagrożenie korupcyjne:

- brak procedur dotyczących zasad zachowania (np. kodeksów etyki, zasad wręczania i przyjmowania upominków),
- życie pracowników ponad stan,
- antagonizmy personalne między pracownikami i różnice w poziomie życia materialnego,
- bliskie osobiste relacje pomiędzy pracownikami i z kontrahentami (ryzyko zмовy),
- spotkania z urzędnikami poza siedzibą urzędu, po godzinach urzędowania,
- rywalizacja o lepsze stanowisko i warunki pracy — większy dostęp do kontrahentów,
- skłonności do nałogów, np. nadużywanie alkoholu, hazard,

⁹⁵ Wytyczne dla przedsiębiorstw wielonarodowych, <<http://www.oecd.org/dataoecd/61/41/38111315.pdf>> (dostęp: korzystano 8.04.2011), OECD 2004 r., s. 13–14.

- niczym nieuzasadniona praca po godzinach; niewykorzystywanie urlopu,
- niezajomość regulacji związanych z odpowiedzialnością za podejmowane działania,
- skupienia w ręku jednej osoby zbyt dużej liczby kompetencji/obowiązków,
- brak podziału kompetencji i zakresu odpowiedzialności pracowników oraz przełożonych,
- niewystarczająca kontrola i nadzór ze strony zwierzchników; słabe zabezpieczenia sieci,
- niewypełnianie obowiązków sprawozdawczych, błędy w prowadzonej dokumentacji,
- nierozpatrywanie składanych na pracowników danej organizacji skarg.

Zdarza się, że w imię źle pojętego dobra organizacji lub solidarności, tuszuje się wykryte nieprawidłowości, co może skutkować konsekwencjami prawnymi dla pracowników, którzy wiedząc o popełnionym przestępstwie, nie poinformowali o nim organu ścigania.

Pamiętać należy, że przepis art. 304 § 1 k.p.k. stanowi, iż każdy dowiedziawszy się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym organy ścigania.

8. Prawne i instytucjonalne możliwości ścigania korupcji

8.1. Możliwości prawne

Z punktu widzenia zwalczania przestępczości korupcyjnej istotne znaczenie mają niżej wymienione uregulowania kodeksu postępowania karnego:

- instytucja świadka incognito (art. 184 k.p.k.). Jeżeli zachodzi uzasadniona obawa niebezpieczeństwa dla życia, zdrowia, wolności albo mienia w znacznych rozmiarach świadka albo osoby dla niego najbliższej, sąd, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator, może wydać postanowienie o zachowaniu w tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka, w tym danych osobowych. Wówczas postępowanie w tym zakresie toczy się bez udziału stron i objęte jest tajemnicą państwową;
- instrument ochrony świadka zagrożonego, tzw. mały świadek incognito (art. 191 § 3 k.p.k.). Gdy w związku z jego czynnościami w grę wchodzi uzasadniona obawa użycia przemocy lub groźby bezprawnej wobec świadka lub osoby jemu najbliższej, świadek ma możliwość zastrzeżenia adresu. Zastrzeżenie adresu następuje do wyłącznej wiadomości prokuratora i sądu. Pisma procesowe doręcza się wówczas na wskazany przez świadka adres.

Kolejnym narzędziem organów ścigania w walce z korupcją jest instytucja świadka koronnego⁹⁶, którego wykorzystanie możliwe jest jednak tylko w przypadku, gdy przestępstwo zostało popełnione w zorganizowanej grupie. Warunkiem jest także, ażeby świadek przekazał organowi prowadzącemu postępowanie informacje, które mogą przyczynić się do ujawnienia okoliczności przestępstwa, wykrycia pozostałych sprawców, ujawnienia dalszych przestępstw lub zapobieżenia im; ujawnił majątek swój oraz znany mu majątek pozostałych sprawców przestępstwa i zobowiązał się do złożenia przed sądem wyczerpujących zeznań. Dopuszczony do składania zeznań w charakterze świadka koronnego nie podlega karze za przestępstwa lub przestępstwa skarbowe które popełnił.

W ustawach różnych organów ścigania znajdują się przepisy dotyczące kontroli operacyjnej, jak również kontrolowanego wręczenia/przyjęcia korzyści majątkowej. Często metody te realizowane są już na etapie pracy operacyjnej, jednakże materiał zgromadzony w ich toku traktowany jest

⁹⁶ Ustawa z 25 czerwca 1997 r. o świadku koronnym (DzU z 2007 r., nr 36, poz. 232 ze zm.).

jako dowód w postępowaniu procesowym. Należą do najskuteczniejszych w walce z korupcją.

8.2. Możliwości instytucjonalne

W związku z wejściem w życie ustawy o CBA powstała nowa sytuacja prawna dotycząca ścigania przestępstw korupcyjnych w Polsce. Celem służby jest zwalczanie korupcji w życiu publicznym i gospodarczym, w szczególności w instytucjach państwowych i samorządowych, a także zwalczanie działalności godzącej w interesy ekonomiczne państwa. Funkcjonariusze CBA wykonują czynności dochodzeniowo-śledcze, operacyjno-rozpoznawcze, kontrolne i analityczno-informacyjne. W ramach swojej właściwości CBA wykonuje również czynności na polecenie sądu lub prokuratora w zakresie określonym w kodeksie postępowania karnego.

CBA zostało powołane jako służba specjalna w celu zwalczania korupcji, jednak system organów państwa zajmujących się zwalczaniem przestępstw obejmuje również inne służby (Policja i ABW) — dlatego art. 29 ust. 1 ustawy o CBA nakłada na Szefów Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Służby Kontrwywiadu Wojskowego oraz Komendanta Głównego Policji, Komendanta Głównego Straży Granicznej, Komendanta Głównego Żandarmerii Wojskowej, Szefa Służby Celnej, Generalnego Inspektora Informacji Finansowej i Generalnego Inspektora Kontroli Skarbowej obowiązek współdziałania w ramach swoich kompetencji w zakresie zwalczania korupcji w instytucjach państwowych i samorządzie terytorialnym oraz życiu publicznym i gospodarczym, a także w zakresie działalności godzącej w interesy ekonomiczne państwa.

Organy zajmujące się zwalczaniem przestępczości korupcyjnej podejmują czynności już w chwili uzyskania informacji o przestępstwie. Są to informacje z mass mediów i prasy, a także doniesień od instytucji i osób. Liczba zgłaszanych przypadków o przestępstwie korupcji, w których zawiadującym jest osoba, stanowi jedynie margines prowadzonych postępowań. Można wnioskować jednak, że szybko będzie zwiększać się liczba zawiadomień od osób, które udzieliły urzędnikowi korzyści majątkowej⁹⁷. Służyć temu mają rozwiązania prawne zapewniające wręczającym łapówki całkowitą bezkarność.

⁹⁷ D. Palacz, D. Woźnicki, A. Wojtkowski, *Korupcja...*, wyd. cyt., s. 18.

Działania urzędów i służb nie sprowadzają się jedynie do zwalczania tej patologii za pomocą sankcji karnych. Prowadzą one również działalność profilaktyczną, edukacyjną, realizują rządowe programy, występują z inicjatywami ustawodawczymi. Zadania takie wykonują również m.in.:

- Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji,
- Kancelaria Prezesa Rady Ministrów,
- Najwyższa Izba Kontroli,
- Rzecznik Praw Obywatelskich,
- Urząd Zamówień Publicznych.

Zjawisko korupcji pozostaje także w zainteresowaniu wielu organizacji pozarządowych, tzw. trzeciego sektora, m.in. Transparency International, Fundacji im. Stefana Batorego, Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, Instytutu Spraw Publicznych, Normalni itd.⁹⁸, dla nich przyjęto określenie „organizacje strażnicze”, ang. „*watch dog organization*”. Ich rolą jest pomoc w zwalczaniu korupcji i polega na:

- sprawowaniu funkcji kontrolnej w zakresie zapewnienia realizacji programów prewencyjnych oraz działań, mających na celu kontrolę administracji publicznej w tym zakresie,
- podnoszeniu świadomości społecznej w zakresie upowszechniania wiedzy na temat korupcji celem przekonania społeczeństwa o szkodliwości korupcji,
- pracy eksperckiej i obejmuje organizację konferencji naukowych i spotkań eksperckich, prowadzeniu programów badawczych.

Instytucje te stanowią istotny element uzupełniający służby państwowe w szeroko rozumianej walce z korupcją.

⁹⁸ Strategia antykorupcyjna Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi. MRiRW. Warszawa, 9 września 2008 r., s. 6–7.

9. Użyteczne linki

- Centralne Biuro Antykorupcyjne
www.cba.gov.pl
Telefon — Zgłoś korupcję: 800-808-808
Informację można przekazać także za pomocą formularza dostępnego na stronie internetowej Biura, za pośrednictwem poczty elektronicznej, bądź listownie.
- Serwis Edukacji Antykorupcyjnej
www.antykorupcja.edu.pl

Inne instytucje i służby zaangażowane w walkę z korupcją

- Policja
www.policja.pl
- Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego
www.abw.gov.pl
- Najwyższa Izba Kontroli
www.nik.gov.pl

Organizacje pozarządowe zajmujące się problemem korupcji

- Fundacja im. Stefana Batorego
www.batory.org.pl
- Transparency International — Polska
www.transparency.pl
- Centrum Edukacji Obywatelskiej
www.ceo.org.pl
- Instytut Spraw Publicznych
www.isp.org.pl
- Stop Korupcji
www.stopkorupcji.org
- Centrum Adama Smitha
www.smith.org.pl
- Instytut Sobieskiego
www.sobieski.org.pl
- Przejrzysta Polska
www.przejrzystapolska.pl

Inne instytucje krajowe

- Krajowa Izba Gospodarcza
www.kig.pl

- Instytut Badań nad Demokracją i Przedsiębiorstwem Prywatnym
www.iped.pl
- Polskie Centrum Badań i Certyfikacji
www.pcbc.gov.pl
- Rada Przedsiębiorczości
www.radaprzedsiebiorczosci.pl
- Polska Rada Biznesu
www.prb.pl

Instytucje i organizacje międzynarodowe

- Komisja Europejska
http://europa.eu/legislation_summaries/fight_against_fraud/fight_against_corruption/133301_en.htm
- EPAC — European Partners Against Corruption
www.epac.at
- Międzynarodowa Akademia Antykorupcyjna
www.iaca-info.org
- OECD
www.oecd.org/department/0,3355,en_2649_34855_1_1_1_1_1,00.html
- ONZ
www.unodc.org/unodc/en/corruption/index.html?ref=menuside
- Rada Europy — GRECO
www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/default_en.asp

